

A HIDÉPITŐK

INDIAI TÖRTÉNET

**IRTA:
RUDYARD KIPLING**

**BUDAPEST 1908.
VASS JÓZSEF KÖNYVKERESKEDÉSE**

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2017
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-188-1 (online)
MEK-17316

A legkevesebb, a mit Findlayson a közmunkaügyi minisztériumtól elvárhatott, az indiai birodalom érdemkeresztje volt. Álmai az indiai csillag körül jártak. Barátai biztatták, hogy annál is többet érdemelne.

Három esztendeje türte a fagyot, meleget, a csalódásokat, volt el a kényelem legnélkülözhetetlenebb kellékei nélkül, élt veszedelem közepett, lábolt át mindenféle betegségen, nem is szólva a felelősségéről, a mely egy ember vállát agyonnyomorithatta; és közben a Ganges folyamon épülő kashii hid napról-napra nőtt ügyelő és intéző szeme alatt. Sőt, ha minden jól megyen, ő kegyelmessége az alkirály akár három hónap múlva meg is nyithatja, föl is szentelheti majd nagy ünnepség közepett a hidat, nagy ceremóniákkal; a melyek között első a czelebráló pap áldása, második az első katonákkal megrakott vonat, mely átrobog a hidon, harmadik stb. az ünnepi beszédek.

Findlayson, a magánmérnök, „hajtány”-án ülve, a mely a főállások egyikére felrakott „repülő” vágányokon futott, - a kövel kirakott óriási molók három mértföldnyi távolságra fénylettek északi irányban is, déli irányban is, a folyó jobb- és balpartján egyaránt - első ízben szánta rá magát, hogy képzeletébe idézze az építésnek közeli befejezését.

Művének hosszúsága hétnegyed mértföld volt; egy vashid volt a szóbanforgó mű, vashid, a melynek vasgerendáit a Findlayson feltalálta szögecsék tartották össze s a melynek egész építménye huszonkét téglapilléren nyugodott. A pillérek mindenikének huszonnégy láb volt az átmérője, ormukat veres égetett agyagkup koronázta meg; a pillérek lába nyolczvan lábnyi mélységig merült a Ganges futóhomokjába.

Felül a tizenöt láb széles vasut haladt, fölötte pedig a tizennyolcz láb széles kocsit, a melyet jobb- és balfelől gyalogjáró szegett be.

A hidnak mind a két végén a puskások számára készült lövőrések s a nagy ágyuk elhelyezésére szakított csorbázatok szakították meg a falak folytonosságát s a munkások tömege éppen abban fáradt most, hogy a falak aljáig töltse fel a talaj színvonalát.

A földhányásokon száz meg száz apró számár nyüzsgött és czipelte hátán a földdel s egyéb anyaggal megrakott szánokat, úgy kapaszkodott a mühegyekre; és hangzott a levegő a faczipók kopogásától, a számárhajcsárok botütésétől, a lehányt törmelék gördülő zajától; csupa mozgalom, élénkség és zaj volt a forró délutáni levegő.

A folyó vize igen csekély volt, úgy hogy sok helyütt a fehér fővény is előtetszett belőle; meztelenül emelkedtek ki az ideiglenes támasztógerendák, a melyek belül is, kívül is sárosak voltak; hivatásuk az volt, hogy a befejezéséhez közeledő fedélszéket alulról támaszszák.

A mi csekély vizet a szárazság meghagyott, annak fölötte egy emelődaru mozgott ide-oda sinjein s egy lökéssel lóditotta helyükre a vasdarabokat, szuszogva, hortyogva és izzadva, mint egy dolgozó elefánt.

A munkások száz-számra hemzsegték az állványokon és a vastetőn, a fedélszék alatt elrejtett láthatatlan állványokon, tettek-vettek, szőlőfürtök gyanánt fityegtek le a pillérekről; szén-parazsos serpenyőik s a felcsapó lángok, a mik egy-egy kalapács-csapásukra feleltek, sápadt sárga nyelvcskének tetszettek csupán a nap káprázatos fényességében. Keletről és nyugatról, északról és délről tehervonatok zakatoltak sipolva, köhögve nagy zajjal s szállították a barna és fehér követ, a fa- és vasgerendákat s mennydörgő zaj közepette hányták le a deszkákat és vasrészeket.

Findlayson, a magánmérnök visszafordult „trolley”-ján és végignézett azon a területen, azon a hétmértföldnyi kerületű vidéken, a melyet ő forgatott fel gyökerestül. Elnézte azt a zümmögő várost, a melyet az ő ötezer munkása töltött meg élettel, szeme meg-megpihent a műhelyeken, a raktárpületeken, majd elkalandozott művén, sorra vette az egyes pilléreket a legutolsóig, a

mely a párázatban alig volt már megkülönböztethető; nézte a hatalmas őrtornyokat, a melyeknek szilárd voltáról csak ő tudott igazán és a megelégedés felsőhajtásával látta, hogy műve derekas munka. Ott emelkedett előtte az ő hidja a nap sugaraiban, alig néhány heti munkába telik a mű betetőzése s akkor az ő hidja, a mely most még nyers és csuf, mint az eredendő bűn, de szilárd és tartós, eléggé tartós arra, hogy megálljon még akkor is, mikor építőjének emlékét rég bemohozta már az idő s elfeledték az emberek a nagyszerű szögecs feltalálójának nevét is. Egy szó mint száz, derekas egy munka a hid.

Segédje, Hitchcock, vágatva érkezett meg egy ficzánkoló farku kabull kis ponnyján, amely megszokta, hogy biztatás nélkül is szaporán szedegesse lábát s Hitchcock főbőlintással üdvözölte főnökét.

- Készen van, vagy majd annyi, mintha készen volna, - mondta mosolyogva.

- Gondoltam, - felelte Findlayson. - Nem volt gyerekjáték: két embernek megcsinálni, he?

- Másfél embernek... Istenem, micsoda zöld legény is voltam én, a mikor idejöttem.

Hitchcock úgy érezte, hogy a három esztendő alatt, a mit a hid építésével töltött, tapasztalat dolgában megvénült, megtanulta, hogyan kell rendelkezni emberekkel s megtanulta, mi az a felelősség!

- Tagadhatatlan, hogy kicsit zöld legény volt még akkor - felelte Findlayson. - Kiváncsi is vagyok reá, hogyan izlik majd megint az irodai munka, ha megleszünk ezzel a hiddal.

- Utálom az irodai munkát! - felelte a fiatalember. (Szemével Findlayson szemét követte s úgy dünnyögte:) Nincs igazam?

- Azt hiszem, előrébb megyünk majd - mondotta Findlayson magában. - Sokkal különb legény vagy te, semhogy másnak hagynálak. Zöld ficzkó voltál, most a segédem vagy. A segédem leszel ezután is, még pedig Simlánál, ha megbecsülik majd ezt a munkámat.

A munka egész terhe csakugyan Findlaysonon meg segédjén, a fiatal Hitchcockon nyugodott, a kit, bár tapasztalatlan volt, azért választott, hogy a keze alá idomithassa. Vagy ötven mindenféle vállalkozó vett részt a munkálatokban - európai szerelők és lakatosok, gépészek és kőművesek, a kiket vasuti műhelyekből kértek kölcsön, volt azután husz munkavezető, a kik az iparosok százait igazgatták - de jobban, mint Findlayson és Hitchcock, senki sem tudta, mekkora bizalommal ajánlatos az alárendeltek megajándékozni.

Hány hirtelen válságot kellett megérniök s hány láncszakadást, földomlást, csuszást, a daruk hányszor elromlottak, a folyam dühöngéseiről nem is szólva, - de mind e viszontagságok és élmények közepette nem akadt a sok ember között bár egy olyan is, a kit Findlayson és Hitchcock megtisztelhetek volna azzal, hogy részt juttassanak neki a maguk emberpusztító keserves munkájából.

Findlayson emlékezetében fölujultak az építkezés kezdete óta fölmerült bajok: a többhónapi munka eredményét tevő előzetes számítások, a melyek egyszeriben kárbavesztek, mikor India kormányzója az utolsó pillanatban két lábbal toldotta meg a hid szélességét, nyilván abban a hitében, hogy a papiros türelmes. Hónapok munkája lett semmivé egyetlen tollvonással és Hichcock, a ki a csalódások és kiábrándulások dolgában kezdő volt még akkor, kezébe hajtotta fejét és sirva fakadt.

Azután a szerződés megkötésének kétségbeejtő halogatása Angolországban, a tengersok levél, az ajánlatok halmaza, a miket vállalkozók tettek, a háboru, a mely időközben bekövetkezett; a háborut követő obstrukciója a parlamenti ellenzéknek.

Mindez a késedelem alkalmat adott a fiatal Hitchcocknak, hogy egyik hónapi szabadságát a másikkal toldva meg, még Findlaysontól is kérve vagy tíz napot, az egész esztendei szerény

megtakarított összegének nyakára hágjon Londonban, a hol az ügy eldőltét sürgette; nyakára járt egy nagyhatalmu, befolyásos írónak, a kinek csupán a parlament parancsolhatott. És megmozgatott mindenkit és mindent a hidépités érdekében.

Azután következett a kolera, a mely egyetlen éjszaka alatt tört ki a hidmunkálatok közelében levő falvakban; a kolera után jött pedig a hólyagos himlőjárvány. A láz soha el sem is hagyta a környéket.

Hitchcockot elsőosztályú tisztviselővé léptették elő s Findlaysonnak alkalma volt megfigyelnie, milyen mérséklettel veszi hasznát hatalmának a fiatalember, a fegyelmi jogot, a mely előléptetésével járt, mennyire ki nem aknázza, milyen jól megtanulta, mikor szükséges megbocsátani, mikor büntetni.

Hosszu, nagyon hosszú álom volt az egész; sűrűn váltogatta benne egymást a vihar, a hirtelen szerencsétlenség, a halál minden fajtája, az építők ellen felszabadult szenvedélyek, a maguk egész dühösségében; egymást érte szárazság, ragadós betegség, születés, házasság, verekedések a telepen együtt élő husz nemzetiség és faj között, érvelés, sürgetés, akadékoskodás, rábeszélés és a komor kétségbeesés, melynek közepette azzal a vigasztaló tudattal fekszik le az ember, hogy puskája jól el van zárva. És mind e képek mögött a kashii hid fekete silhouette-je emelkedett - lemez lemezen, szögecs szögecsen - és minden pillére Hitchcockot juttatta Findlayson eszébe, Hitchcockot ezt a mindenre kész fiatalembert, a kinek önfeláldozó buzgalmat nap-nap után tapasztalta s a ki elfáradás, bágyadás nélkül állta meg helyét az utolsó perczig, mindmostanáig.

A hid tehát két ember műve volt - ha ugyan közéjük nem vesszük Peroot, mint a hogy Peroo bizonyára közéjük számította magát.

Peroo egy laszkár volt, egy bulsari kherva, aki Rockhampton és London között minden kikötőben megfordult s a ki a British India Company hajóin felvitte a *serang* rangig; de azután belefáradva a hadiszemlékbe, a mozgósításokba, meg abba, hogy tiszt ruhában járjon, otthagya állását s az ország belsejébe ment, a hol a magafajta emberek bizonyosak lehettek benne, hogy munkát kapnak.

Minthogy az emelőgépek kezelésében jártas volt, a nehéz súlyokkal való bánásban pedig éppen szakértő, bizvást megérdemelte volna, akármekkora árt kért is szolgálataiért; csak hogy a munkavezetők fizetését a szokás szabályozza s Peroonak azért be kellett érnie a hagyományos bérrel. Sem hirtelen esés, sem nagy magasság nem ijesztette; és *exserang*-i minőségében respektust tudott tartani.

Nem volt az a még oly hatalmas és még oly alkalmatlan helyen levő vasdarab, a minek elmozdítására Peroo valami készüléket ki nem tudott volna eszelni, - elkényszeredett, nyikorgó, fülsértő és szemet bántó készüléket, de a mely kitűnően elvégezte a reá bízott munkát. Peroo volt az, a ki a 7-es számú pillér fedélszéket megmentette, mikor az ujdonatuj vaskábel a daru emelőrudjára csavarodott s a rengeteg függő tömeg, rézsut fordulva, már-már lezuhanni készült.

A benszüllött munkások fejüket vesztették és jajgatásban törtek ki; Hitchcock jobb karját egy lezuhanó vasdarab összezúzta, mire a fiatalember begombolt kabátjába dugta összoronsolt karját s elájult, de csakhamar eszméltre tért ismét s teljes négy óra hosszat igazgatta a munkát, egész addig a pillanatig, a mig Peroo lekiáltotta a daruról: „Rendben van minden!” - s a mig a megbillent fedélszéket lassan visszacsusztatták helyére.

Senki sem értett úgy a lehorgonyozáshoz, az oldozáshoz és csomózáshoz, az apró gépek kezeléséhez és senki sem tudott kisiklott kis mozdonyt olyan hamarosan talpra, vagyis sinre állítani, mint Peroo *serang*. Abban is ő volt a mester, a mikor egy-kettőre le kellett hányni a

ruhát és lebukni a folyóba, hogy megnézzé, ha kellőképp ellenállnak-e a betontömlők a pillérek körül Gunga anyó erőfeszítésének.

Akárhányszor restelkedés nélkül a szavába vágott Findlaysonnak meg Hitchcocknak s ajánlott, tanácsolt egyet vagy más; minthogy azonban bámulatos angol tudásából, a melybe portugál és maláj szavak meg szólamok vegyültek, nem futotta műkifejezésekre, hát kézzel-lábbal, kíséreltetel mutogatta meg szándékát.

Egész csapat ember volt a keze alatt az emelőgépek mellett, - csupa titokzatos atyafi, a kik Kutch Manduiból jöttek, szedett-vedett és gondosan kiselejtezett népség. Ám azért semmiféle családi vagy rokoni tekintet nem befolyásolta Peroot a bérek megszabásában; azért ő épp olyan szilárd karral és bizton tartotta pórázon embereit, mintha csak idegenekkel lett volna dolga:

- Az én becsületem a hid becsülete - mondta, mikor valakit el akart csapni. - Bánom is én a te külön becsületedet? Eredj dolgozni valamelyik steamerre. Egyébre ugy sem vagy jó!

Az a kis kalibacsoport, a melyben embereivel lakott, egy tengeri papnak lyukas falu viskóját fogta körül; - egy tengeri papét, a kit, bár jómaga sohasem tette még lábát a fekete vízre, mégis két tengerész-nemzedék választott lelki atyjának.

A laszkárok papjának nem sok dolga volt hiveivel, de az igazat megvallva, másokkal sem. Megette békésen a templomának szánt áldozati adományokat, aludt, dohányzott, majd ismét aludt, „mert - mint a hogy Peroo mondta - igen nagyon szent ember ő kegyelme. Nem bánja az, hogy eszik-e az ember ökörhust, nem-e, a mi nagyon okos dolog, mert hát ki Sívát, ki Kharvast imádja ezen a földön; de már a tengerhajós társaság hajóin pontosan engedelmeskedünk a *burra malnon* (első hajómester) parancsainak épp úgy, mint a hogy ezen a hidon meg Findlayson szahibnak”.

Findlayson szahib különben épp azon napon adta ki a rendeletet a jobbparti őrtornyot körülvevő állás szétbontására; Peroo már hozzá is látott munkásaival a gerendák és bambuszrudak szétszedéséhez és munkáját olyan pontosan végezte, mintha annak közepette nőtt volna emberre.

Findlayson trolley-jáig elhallotta a *serang* ezüsfütyülőjének hangját, csakugy, mint a szétoldozott gerendák zaját.

Peroo a torony ormán áll az ő kék *dungarree*-jában, a mely még előző mestersége révén maradt reá s a mikor Findlayson felintett neki, hogy vigyázzon, mivel életét nem szabad olyan könnyedén kockára tenni, megragadta az utolsó bambuszrudat és ellenzőszerűen szeme fölé tartva kezét, mint a hogy a matrózok szokták, hosszú panaszos kiáltással felelte:

- *Ham, dekhta hai* (Örködöm!).

Findlayson elnevette magát, majd azonban sóhajtott egyet.

Eszkendők óta nem látott steamert és honvágy bántotta. Abban a pillanatban, a melyben trolleyja átzakatolt a torony alatt, Peroo mint egy majom, olyan fürgén kuszott le egy kötélre és ezt kiáltotta:

- Rendben már a dolog, szahib. A hidunk készen van, vagy legalább is kevés híján kész. Mit mond majd vajjon Gunga anyó, a mikor vasut fog fölötte átrepülni?

- Szavát nem hallatta eddig. Nem Gunga anyó az, aki valaha feltartóztatott bennünket.

- Megválasztja az mindig a maga idejét; de mégis volt azért késés miatta. Elfelelte már a szahib a tavaly őszi áradást, mikor a köves talpakat úgy elvitte a víz, hogy nem is tudtuk, nem is sejtettük, hova?

- Igaz, igaz, de ebben az órában mégis csak holmi nagy áradás tehetne bennünk kárt. A nyugati kőgátak erősen állnak helyükön.

- Gunga anyó nagy falatokkal él. Mégis elérne több kő is a gátakon. Ezt mondtam én a *sóta*¹ szahibának² is (Hitchcockot értette alatta), de hát kinevetett érte.

- Nem baj, Peroo. Lesz még alkalmad rá, hogy magad építs hidat, a magad gusztusa szerint.

A laszkár vigyorgott.

- No akkor nem is ilyen hidat építek a vízbe rakott kőpillérekkel. Én a... a... függő hidakat szeretem, a mik egyik partról átrepülnek a másikra, nagy emelkedéssel. Nincsen az a víz, a mely az ilyen hidat el tudná mosni, vagy le tudná dönteni. Mikor jön el a „lord szahib”³, hogy megnyissa a hidat?

- Három hónap múlva, majd a mikor hűvösebbre fordult már a levegő.

- Oh! Oh! Olyan ő is, mint a *burra malum*. A mig odafenn dolgoznak, ő a hajófenekében alszik. Aztán csak előbujik, felmegy a hidra, bök egyet az ujjával és azt mondja:

- Már megint piszkot látok, mennydörgős adta *jiboonwallah*!

- Csakhogy a lord szahib nem szokta előttem a mennydörgős *jiboonwallaht* emlegetni Peroo!

- Nem is, szahib; de rá sem teszi ám lábát előbb a hidra, a mig készen nincs az egész munka. Szakasztott ugy, mint a *Nerbuda* „burra maluma”; az is azt mondta egyszer Tuticorinnak...

- Ejh, hagyj békén! Dolgom van.

- Hát nekem! - felelte Peroo zavar nélkül. - Beleülhetek a kis csónakba, hogy végig evezzek a molók mentén?

- Tán a két kezeddal akarod összetartani őket? Ugy gondolom, csak elég erősek tán?

- Nem a', szahib, nem annyiban. A tengeren, a fekete vizen, bő helyünk van rá, hogy kedvünkre járjuk a tánczot s oda se nézzünk a veszedelemnek. De itt semmi helyünk sincsen. Tessék csak megnézni: szekrénybe zártuk a folyamot, két kőfal közé vetettük az ágyat.

Findlayson mosolygott a többszámon.

- Zablát szorítottunk a szája közé és kantárt vetettünk a nyakába. Nem olyan ám ez, mint a tenger, a hol a víznek van helye bőven, hogy kicsapkodjon a partra... Ez itt, kérem, a Gunga anyó... a vasravert Gunga anyó.

Hangja meghalkult kissé.

- Peroo, - mondta Findlayson, - sokszor bejártad a világot, láttál belőle többet is, mint én. Mondd meg az igazat, légy őszinte: ha kezedet a szivedre teszed, hiszel-e a te Gunga anyódban?

- Hiszem azt, amit a papunk beszél. London az London, szahib, Sydney az Sydney, Port-Darwin pedig Port-Darwin. Gunga anyó is Gunga anyó és valahányszor visszakerülök hozzája, mindig imádom. Londonban *poojah*-t⁴ tettem abban a folyóparton épült nagy templomban Isten dicsőségére, aki benne lakik... Hát így van...

¹ Értelem: kicsiny, ellentéte a *burrá*-nak (nagy).

² Szahib: ur.

³ Az alkirály.

⁴ Imádkoztam.

Findlayson megsarkantyuzta lovát és annak a bungalownak ajtajáig vágatott, a melyben együttlakott adjutánsával. A három esztendő alatt valóságos *home*-má (otthon) lett számára az a hely. Megsült benne nem is egyszer a forró évadban, izzadt az esőben és nem egyszer rázta a hideg a durva szalmafedelel házban. Az ajtóval szemközt való fal vázlatos rajzokkal, számokkal volt telefirkálva s az a kikopott sáv, a mely köralakban vonult végig a veranda padmalyán, pontosan megmutatta, merre szokott volt egymagában sétálni.

A mérnökember napi munkaideje nem futja ki nyolcz órából s azért csizmásan és sarkantyusan szokta elkölteni Hitchcockkal a vacsorát; szivarukból füstöt eregetve hallgatták a falu zümmögését s nézték a folyam ágyából előbuvó embereket, meg a lassankint kigyuló világosságokat.

- Peroo a molókat ment megvizsgálni az ön csónakján. Két unokaöcsémet is elvitte magával s úgy állt a csónak hátulján, akár egy tengernagy - beszélte Hitchcock.

- Jól van így. Motoszkál valami a fejében. Nem azt hinné az ember, hogy az a tiz esztendő, a mit a *British India* hajóin töltött, mindörökre kivetkőztette vallási elveiből?

- Így is van - felelte Hitchcock nevetve. - Csak a minap értem rajta, a mikor atheista vitába keveredett az ő otromba, vén *gürü*-ükkel. Peroo tagadta az imádság hatásos voltát s azt ajánlotta a *gürü*-nek, hogy keljen vele hajóra s éljenek át egy tengeri vihart; ott azután megmutathatná, hogy pusztá imádsággal le tudja-e csendesíteni a háborgó vizet.

- Azért csak rabolná el valaki a *gürü*-jét, majd meglátná, hogy vetné utána magát, akár a sebes nyíl. Csak az imént tartott jól szóval s beszélt a Szent Pál-templomról, a melyben akkor fordult meg, mikor Londonban lakott.

- Nekem azt beszélte egyszer, hogy mikor gyermekkorában, először tette lábát egy steamer gépházba, az alacsony nyomású gőzhengerhez imádkozott.

- No, no azért nem olyan buta ficzkó Peroo. Ez idő szerint tulajdon isteneinek kegyét igyekszik megnyerni s azt akarja kitudni tőlük, vajjon mi a véleménye hidunkról Gunga anyónak?... Ki az?

Árnyék sötétítette el az ajtónyílást s egy táviratot adtak be Hitchcocknak.

- Gunga anyó bizonyára régi szokását követi. Nem tesz semmit. Bizonyára Ralli válasza van ebben a táviratban az új szögecsekről... Nagy Isten.

Hitchcock iziben talpon termett.

- Mi baj? - tudakolta főnöke, azzal átvette tőle a táviratot. - No lám, imhol Gunga anyó véleménye - mondotta olvasás közben; - Nyugalom, ifju ember. Baj, baj, de nincs ok a kétségbeesésre. Lássuk csak: Muir adta föl a táviratot félórával ezelőtt: Ramagunga árad. Résen legyenek. Hadd lám: van időnk, egy, két, tizedfél óránk addig, amig Melipur Ghout-ig ér a víz, Latodiig még hét óra, ami összevéve tizenhetedfelet teszen, azaz tizenöt órai időnk van, minekelőtte a víz hozzánk érne.

- Ördög vitte volna a Ramagunga hóolvadását! Két hónappal előbb következett el, mint várható lett volna, pedig a balparton rajta még minden anyag és szerszám. Legalább két hónappal időnek előtte jött!

- Hát megjött. India folyóvizeit huszonöt esztendeje ismerem csak s azért együgyűség volna azt hinnem, hogy most már ismerem és értem őket. Nini, hiszen még egy távirat van itt. (Findlayson felbontotta a borítékot.) Ezt meg Cockson küldte a Ganges-kanálistól.

- Erősen esik az eső. Rossz jel.

Ezt a két utolsó szót bizony meg is takaríthatta volna. Nos tehát, többet tudnunk nem is szükséges. A csapatokat rögtön munkába állítjuk és egész éjjel dolgoztatjuk majd, hogy kitakarítsák a folyam ágyát. Ön a keleti partot vállalja magára s úgy igyekszik majd, hogy közepütt találkozzunk. Szedessen össze mindent, ami a víz mentében uszkál a hid körül, elég mindenünk uszik a vizen, számba sem véve a köves talpakat, amiknek nem szabad összezúzódniuk a pilléreken. Volna még egyéb dolga is a keleti parton?

- Egy ponton forog ott veszélyben, egy ponton, emelődarustól. A másik daru a kijavított pontonon van, a huszadik pillértől a huszonharmadikig terjedő kocsutrész szögecseivel egyetemben. A pilléreket sorsukra kell hagyni.

- Helyes! Szedjen össze mindent, ami kezébe akad. Az emberek ebédidejét megtoldjuk tizenöt percczel.

A veranda közvetlen szomszédságában egy hatalmas tam-tam függött, amelynek csupán olyankor szokták hasznát venni, amikor áradás készülődött, vagy tűz tört ki a városban.

Hitchcock pihent lovat kért s már utban is volt vele, a hid kiszemelt pontja felé, amikor Findlayson rongybaburkolt végű botot kezébe fogva, hatalmas csapásokat mért a tam-tam-ra, hogy a fémkorong csak úgy rengett belé fülsiketítően.

Az utolsó mennydörgés el sem halt még, a mikor a falu összes éjjeli tam-tamjai megszólaltak és jelezték a veszedelmet.

Ehhez járult a kis templomok kereplőinek zaja a dobpergés s a gongok⁵ lármája, az európaiak lakta negyedben pedig a harang szólt irgalmatlanul s harsogott a kürt. A gépek, amelyek egymásután fordultak vissza a molón, egyszerre bocsátottak gőzt sipoló készülékükbe s abba nem hagyták addig, amíg a tulsó parton is meg nem hallották sipolásukat.

Majd megszólalt a nagy gong, háromszor egymásután, ami azt jelentette, hogy áradás a veszedelem, nem tüzvész; a kereplők, dobok és gőzsipok visszaverték és tovább adták a vészjelet úgy, hogy néhány perc múlva talpon volt az egész telep; az emberek fejüket vesztve, remegve, mezitlábosan rohantak elő.

Mindenesetre az volt a megállapodás, hogy a gyülekezés helye veszedelem esetén a hid környéke, ahol az összegyülekezettek a további rendeleket megvárni tartoznak. Emberhullámok torlódtak egymásra az alkonyatban; közben meg-megállt egy-egy ember, hogy a lábára csatolja bocskorát, vagy megkösse lecsuszni készülő ruházatát; a munkavezetők parancsokat orditoztak alantasaik felé, ezek pedig lóttak-futottak, vagy megálltak a szerszámos fészerek előtt, hogy kapát, csákányt kerítsenek; a mozdonyok sineiken a sokadalom közé csörtettek, emberhalmok nyüzsögtek, tolongtak, dőltek erre-arra, ki a czölöpöknek tartott, ki a folyam fekete ágyából igyekezett kifelé, rajokban tolongtak az emberek a pillérek s szőlőfürtté csoportosulva a daruk körül; azután egyszerre megállt mindenki, moczczanás nélkül, kiki a maga helyén.

A gong vészjelzése ekkor tudtára adta mindenkinek, hogy minden czók-mókot, szerszámot, anyagot, mozdíthatót össze kell szedni és olyan helyre vinni, amely magasabb a víz színénél, még áradás idején is; s a fáklyák százával gyultak ki a folyómederben, a munkások pedig serényen nekikezdték az éjjeli munkának, amit el kellett végezniük akkorára, mire az áradt víztömeg leérne hozzájuk.

⁵ A „gong” a tam-tamhoz hasonló hangszer.

A három középső pillér fedélszéke, azoké a pilléreké, amelyeket keresztgerendákkal megerősített czölöpök támogattak, nem voltak még ellenállásra teljesen kész állapotban. Lehetőleg sok szögeccsel kellett őket megerősíteni, mivel az ár bizonyára elsöpri a támaszokat s a fémtömeg akkor a kőormokon meg talál billenni, ha végeinél fogva meg nem erősítik őket.

Száz emelőrud feszült egyszerre az ideiglenes vasuti vonal keresztgerendái alá, amelyek súlyukkal terheltek a még el nem készült pilléreket. Részenként emelték fel őket, majd pedig a lihegő mozdonyok kivontatták a nagy súlyu tömeget a partra, biztos helyre, ahol el nem érhette őket az ár.

A szerszámos fészerek egyszeriben eltűntek a földről az üvöltöző hadsereg támadásai alatt s eltűntek velük az élelmiszereket tartalmazó, egymásra hányt ládák is, el a vaspántos szekrények, el a hatalmas harapófogók, vasvágó gépek, csavarkulcsok, tartalék-szivattyúk és lánczok tömegei.

Utolsónak a nagy daru maradt, mivel ő reá várt az a kötelesség, hogy az összeszedett anyagokat fölemelje a hidra.

A betontömböket, melyek a víz mélyebb helyein szinte fenéig huzzák le a talpak flottilláját, kiszórták, hogy megoltalmazzák velük a pilléreket; magukat az üres talpakat ezután a hid alatt állították föl, még pedig víz ellenében. Itt a hid alatt szólt legélesebben Peroo sipja, mivel a gong első csapására teljes sebességgel fordult vissza a csónak; és Peroo öreg meztelen embereivel egyetemben izzadt, verejtékezett a becsületért és a jó hírnévért, amely becsesebb az életnél is.

- Tudtam, hogy megszólal! - kiáltotta. - Tudtam magam is jól, a telegráf éppen csak megelőzött híradásával. Hej kutya fékomadta! Hát mi mirevaló vagyunk, tán arra, hogy ölbe rakjuk a kezünket?

Findlayson főként a talpakért aggódott.

Mac Cartney csapataival a három fedélszék kétes végét erősítette a kőpillérhez, de ha a víz megnő és akkorára dagad, hogy a talpak fölérnek a fedélszékekig, abból czudar nagy baj támadhat.

A szűk csatornában valóságos hajóhad nyüzsgött.

- Állítsd őket az őrtorony mellvédje mögé! - kiáltotta le felülről Peroo. - Ott holt víz lesz; fordítsd őket víz ellenébe.

- Accha!⁶ Tudom már. Éppen most horgonyozzuk le őket aczéllhallal. Nézze csak a sóta szahib-ot. Az dolgozik ám keményen.

A folyam tulsó partjánál hosszan elnyúló sipszó hangzott át, - a mozdonyok messziről hangzó éleshangu sóhajtása volt - s bele-beledörgött ebbe a zajba a görgő, omló kövek hangja.

Hitchcock az utolsó perczben néhány száz kötőmbbel erősítette meg a töltéseket és a gátakat.

- A hid fittyet hány Gunga anyónak, - mondta Peroo nevetve. - Hej, de ha az anyó egyszer megszólal, övé lesz az utolsó szó.

Órák hosszan dolgoztak a meztelen munkások, kiáltozás és pokoli zürzavar közepett, a fáklyák fényében.

Meleg éjszaka volt, a hold ki sem bujt, de az égbolt azért derült; csak utóbb lepték el felhők, majd hirtelen szélroham söpört végig a folyamon.

⁶ Helyes.

- Mozog már! - kiáltotta Peroo, nem sokkal hajnalodás előtt. - Gunga anyó ébredezik! Hallgassátok!

A talpból kihajolva, a vízbe dugta fejét és a hab sóhajtva törött meg a kis akadályon. Egy kis hullám száraz zajt okozva csapódott az egyik pillérhez.

- Hat órával előbb jön, mint számítottam - mondta Findlayson dühösen törülve meg homlokát.
- Már most semmire sem számíthatunk. Jobb is, ha takarodót fuvunk s az embereket kiszállítjuk a mederből.

A nagy gong ismét megkondult s másodszor is engedelmesen rohant elő szavára a mezt-lábasok tömege; a szerszámok zaja elnémult.

A csöndességben az emberek jól hallották a fővényt ellepő víz csobogását.

Egymás után jelentették hangos kiáltással a munkavezetők Findlaysonnak, aki az őrtorony lábánál állt, hogy a rájuk bízott rész a folyammedernek tiszta, mindent eltakarítottak belőle; mikor az utolsó kiáltás is elhangzott, Findlayson nagy léptekkel indult a hidnak; egészen addig, ahol a végleges vasuti sineket tartó vaslemezeket az ideiglenes deszkapadló váltotta föl, mely a hid három középső pillérét összekötötte.

Szemközt találkozott ezen a ponton Hitchcockkal.

- Elkészült mindennel? - kérdezte Findlayson.

A rácsos hidkarban a suttogás is visszhangot vert.

- El mindennel s a keleti csatorna vize már dagad. Számításainkban teljesen csalódtunk. Mikor ér le az ár?

- Lehetetlen megmondani. Teljes sebességgel közeledik. Nézze csak!

Findlayson a deszkapadlóra mutatott, a melyen állt. A réseken át jól hallhatták, hogy a mederben a fővény, amely kiszikkadt és bemocskolódtott a több hónapi munka során, pattogó és sipoló hangokat adott.

- Mi a parancs? - tudakolta Hitchcock.

- Vészjelt adni, megszámolni az embereket, - sarkon fordulni - és imádkozni a hidért. Azt hiszem, ennél többet nem tehetünk. Isten vele, ne kockáztassa életét azzal, hogy a víz sodrával uszó holmikat kihalászsza.

- Eszemen leszek és óvatos, mint ön!... Szerelmes Isten, hogy dagad a víz! És hogy teljes legyen a mérték, még az eső is megered!

Findlayson ugyanazon az uton, amelyen jött, visszament a partra s előre tuszkolta Mac Cartney csapatának utolsóit.

A csapatok elszéledtek a kövel kirakott partok mentén, oda se nézve a hajnali hideg esőnek, úgy várták az áradást.

Éppen csak Peroo tartotta együtt embereit az őrtorony mögött, ahol a vaskábelekkel és lánczokkal orruknál és faruknál fogva lehorgonyzott talpak állomásoztak.

Átható jajkiáltás futott végig a parton s a jajgatás üvöltéssel végződött, meglepődéssel és rémülettel teli ordítással; a folyó felülete a két part kötöttései között végig megfihéredett s a messzeségben a molók eltűntek a tajtékban.

Gunga anyó egyszerre végig mosta a partokat s egy csokoládészínű vízfal előre jelezte érkezését.

Éles, csillogó hang hallatszott ki a víz harsogásából is: a fedélszékek jajszava volt ez, amelyek lecsusztak a támasztékaikról; közben a hullámok elragadozván a keresztgerendát támasztó czölöpöket, a hid vas-hasa alatt üresség támadt.

Jól hallható volt, amint a talpak nyögtek és sóhajtoztak a forgókban, amik a pillérek körül támadtak, csonka árboczuk egyre magasabbra emelkedett fel a fakószínű égbolt felé.

- Minekelőtte ezek közé a falak közé szoritották, tudtuk, mi mindenre képes. Most hogy így a nyakára csavarták a hurkot, a jó Isten, ha tudja, mit lesz mivelendő! - mondotta Peroo, aki a víznek dühös forgatagát nézte az őrtorony lábánál.

- Tyuhaj! Hát dolgozz vén szatyor! Sem apád, sem anyád! Így dolgozik az asszony nép, amikor arra kerül a sor.

Gunga anyó azonban nem volt hajlandó Peroo kívánsága szerint dolgozni.

Az első rohamra nem következett újabb vízfal; a folyam egyszerre fölemelkedett, mint a felágaskodó kigyó s rőfögve, csapkodva ömlött végig a töltéseken, s akkora erővel ostromolta meg hátulról a pilléreket, hogy Findlayson ösztönszerűleg műve ellenálló erejének fokát kezdte agyában számítani.

Mikor kivilágosodott, a telep népe szájtátva bámulta a csodát.

- Ha meggondolja az ember, hogy még az éjjel olyan volt, mintha város volna a folyó ágyában! - kiáltottak a munkások egymás felé fordulva s össze-vissza. - No hát nézd meg csak most!

És megint csak meresztették szemüket a vízre és bámészkodtak, nézték a zuhogó habokat, amelyek most már a pillérek tetejét nyaldosták.

A folyam tulsó partját fátyolba takarta az eső, melytől a hid tulsó vége nem látszott; csak a forgók és hullámtörések mutatták a kőgát helyét és a folyam, hogy egyszer kiszabadult szűk börtönéből, széjjeláradt, mint a tenger.

A hullámok hátán szédületes gyorsan usztak le ekkor az emberi és állati holttestek összevissza s időközönként egy-egy szalmatető jelent meg, amely azután pozdorjává zuzódott az egyik pilléren.

- A fáját! hatalmas egy áradás! - mondta Peroo.

És Findlayson némán jelezte, hogy igaz.

De beérte ennyivel s nem kíváncszott nagyobb áradás után. Ennek a megpróbáltatásnak még csak ellentáll a hidja, de nem sokáig; és ha ezer közül egy eshetőség szól amellett, hogy az alapozásban hiba esett, Gunga anyó menthetetlenül elmossa becsületét a tengerbe.

A legrosszabb az volt, hogy nem akadt semmi tennivalója, hogy nyugodtan kellett megvárnia a dolgok fejlődését.

Findlayson tehát állt nyugodtan kaucsukköpenyében, mignem kalapja péppé mállott a fején és czipője bokáig elmerült a sárban.

Számon nem tartva az elmúlt időt, mert a folyam az órákat is csak úgy nyeldeste, Findlayson végig-végigjárta a töltést, hallgatta átázva-fázva, kiéhezve a talpak kinlódását lánczaikon, a pilléreket megtörő víz dördüléseit s a száz egyébfajta zajt, amely az áradás nagy hang-zürzavarjába bele szokott vegyülni.

Egy csuronvíz szolgálta ételt hozott neki, de Findlayson nem tudott enni; majd úgy tetszett neki, mintha mozdony-fütttyöt hallana a tulsó parton s erre elmosolyodott.

A hid katasztrófája bizonyára mélységesen leverné adjutánsát, de hát Hitchcock fiatalember, életének nagy műve még megtervezésre vár. Holott Findlaysonnak mindenét megsemmisítené az ilyen csapás, - meg mindazt, amiért élni érdemes.

A hivatásbeliek, a kartársak azt mondanák... és eszébe jutott ekkor, mit mondott volt ő maga szánó, résztvevő hangon, mikor a lockharti vizgyűjtő-medenczében rés támadt s a nagy alkotás téglaroncscsá lett, amelyet beiszapolt a sár - és mit mondott, amikor Lockhart, ez az erős, virágját élő ember összetört szívvvel belehalt műve bukásába.

Visszaemlékezett rá, milyen szavakkal ítélte ő maga, mikor a nagy tengeri ciklon elpusztította a sumaoi hidat és jól emlékezett egyszerre, milyen arcz kifejezéssel járt a katasztrófa után három héttel a szegény Hartopp.

Az ő hidja kétszer akkora, mint Hartoppé, azután a Findlayson-féle szögeccsel készült s a hidfők is új találmányuak, Findlayson-szögeccsel vannak megerősítve.

Az ő esetében sem érv, sem mentegetődzés nem érne semmit. A kormány talán csak meghallgatná még, de a hozzáértők, a szakmabeliek a hidja szerint ítélnék meg, a szerint, hogy áll-e a hidja, vagy beomlott.

Agyában végigment számításain, végig lemezről-lemezre, tégláról-téglára, pillérről-pillérre, vastartóról-vastartóra, összehasonlítgatva, becsülgetve és számolva újra meg újra, hátha hibát követett el valamerre; és a hosszú órák során, miközben egész számsorok kóvályogtak a fejében, kóvályogtak, tánczot jártak és keringtek, gyakran érzett olyant, hogy jéghideg félelem nyilallik a szívébe.

Annyi bizonyos, hogy az ő számadásában hiba nincsen; de ki ismerhetné Gunga anyó számadásait?

Mikor ő össze-vissza forgatja a számokat és szoroz, összead, kivon, meg eloszt, a folyam talán éppen lyukat ás valamelyik nyolczvan láb mélységig menő pillére alatt, melyek az ő hirnevének hordozói.

Megint egy szolgál zavarta meg, aki ételt hozott; de Findlaysonnak csupán az ajka volt száraz, azért csupán inni tudott, azzal visszatért mindjárt számaihoz.

És a folyam egyre dagadt. Peroo egy takaró alá bujva s lába elé kuporodva, hol a gazdája arcát nézte, hol a vizet mustrálta, de nem szólt egyet sem.

Végre azonban fölkel a laszkár és a falu felé indult, minekelőtte egy embert állított előbb a csónak őrzésére.

Nemsokára vissza is került, a legtiszteletlenebb módon lökdösve előre a hitebeliek papját, egy pohos öregembert, akinek szürke szakállá épp úgy lobogott a szélben, mint ázott, rongyos köpenye a vállán. Soha ilyen szánalmas *gürü*-t.

- Mire való a sok áldozat, a kis petroleum-lámpások, meg az érett buza, - kiáltotta Peroo, - ha csak annyi az, ami tőled telik, hogy a sárban tudsz ragadni? Rég ideje, hogy elégedett és jóakaratu istenekkel van dolgod. Most, hogy dühösek, beszélj velük!

- Micsoda a hitvány emberfia az istenek dühe előtt! - nyögte a pap s elfordította fejét a vad szélroham elől. - Hadd megyek a templomba, majd ott imádkozom.

- *Itt imádkozzál, vén disznó, te!* Persze, sós hal, szárított hagyma, meg curry kell, mindig jól esik, de cserében nem adsz érte semmit. Könnyörögj hangos szóval! Mondd meg Gunga, anyónak hogy elég volt. Kérd, hogy éjjelre legyen csöndes. Imádkozni nem tudok, de én hajón szolgáltam s mikor az emberek nem engedelmeskedtek parancsomnak...

Egy vaskábel szakadt el s a szél kivágta a partra, a mire a pap cserben hagyva tanítványát visszaszökött a faluba.

- Hizott disznó! - dühöngött Peroo. - Azután, hogy annyit tettünk érte! Csak elmuljon az áradás, más *gürü*-t keresek... No de Findlayson szahib, sötétedik, esteledik, s tegnap óta egy falat sem volt a szájában. Térjen eszére, szahib. Nincs az az ember, a ki üres hassal virrasztani vagy sokáig gondolkodni tudna. Feküdjék le, szahib. A folyam tegyen, amit akar.

- A hid az enyém; el nem hagyhatom.

- Tán a két karoddal akarod megtartani? - mondta Peroo nevetve; - amíg a víz meg nem dagadt, én is nyugtalan voltam a talpak meg a gátak miatt. De most az istenek kezében vagyunk már. A szahib sem eszik, sem alszik? Akkor hát vegyen legalább ebből. Fölér ez a hussal is, a legjobb toddyval is egyidőben: és megöli a fáradtságot, meg ám a lázat is, ami az esőre következik. Én sem ettem még ma egyebet.

Átázott övéből elővett egy kis ónszelenczét, Findlayson kezébe nyomta és így szólt:

- Soh'se tartson semmitől. Csak ópium van benne, tiszta malwai ópium.

Findlayson a tenyerére szórt kettőt vagy hármat a sötétbarna labdacsok közül s alig tudva, mit mivel, lenyelte őket.

Akármi lesz is, az ópium megvédi majd a láztól, - a láztól, amely a sárból, iszapból felszállva, már is reá támadt, - s volt alkalmá meggyőződni, micsoda munkára képes az őszi ködök kábító levegőjében Peroo, az ónszelencze tartalmának hatása alatt.

Peroo bólintott egyet.

A szeme csillogott.

- Nemsokára... nemsokára meglátja majd a szahib, milyen új gondolatai támadnak. Én is...

Beledugta ujját a becses tartalmu szelenczébe, rányomta fejére kalapját, azzal lekuporodott, hogy a csónakot nézze.

Sokkal sötétebb volt azonban, semhogy bár az első pilléren túl is láthatott volna s az éjszaka mintha megfokozta volna a folyam erejét.

Findlayson mellére csüggesztve állát, mélyen elgondolkozva állt. Az egyik pilléren - a hatodikon - maradt még egy tisztázatlan pontja, amelyet teljesen meg nem világított még.

A számok azonban nem akartak éles körvonaluan kirajzolódni szemében, hanem egyenkint és rengeteg időközök múlva jelentkeztek.

Egyszerre teli és diadalmas hang ütötte meg fülét, a tuba legmélyebb hangjához hasonlatos hang, amely megboszorkányozta s a melyre - úgy tetszett most neki - órák óta várt agya.

Majd Peroo rázta meg könyökénél fogva és kiáltozott a fülébe valamit, holmi elszakadt aczélkötélről meg elszabadult talpakról. Findlayson látta, hogy nyílik meg a kis hajóhid s az elszakadt huzalkötelek elnyúló jajkiáltásai közben hogy terülnek szét a talpak legyező alakban.

- Egy uszó fa ment nekik, most mind elszabadult. A főkötél engedett. Mit tegyünk, szahib?

A villám gyorsaságával merült föl Findlayson agyában egy végtelen bonyolult terv. Látta a talpakat, a mint kötéllal egymáshoz fűzve czikkázó vonalban igyekeztek előre. A kisebb kötelek közül kivált a főkötél. Nagyon jól látta. Feltétlenül és matematikailag bizonyos volt benne: ha ezt a kötelet megragadhatná, az egész összezavarodott flottilla rendbe sorakoznék az őrtorony mögötti holt vízben.

De miért kapaszkodik Peroo olyan kétségbeesetten az övébe, a miközben lebecsátkoznak a part felé?

El kellett tolnia a laszkárt, szeliden, harag nélkül, mert meg kellett menteni a talpakat, sőt annál is többet; meg kellett mutatni, alapjában véve milyen könnyű az oly nehéznek és megoldhatatlannak látszó feladat.

És ekkor - de a dolog legkevésbé sem látszott fontosnak - egy vashuzalból sodort kábel horzsolta ujjait, a mitől olyan érzése támadt, mintha megégette volna valami; a magas part eltűnt s a parttal lassan elmúltak a problémák tényezői is mind.

Findlayson az erős sötétségben egy csónakban ült, amely forgott, mint a bugó csiga. Peroo pedig talpon állt mellette.

- El is feledtem, - mondta halkan a laszkár, - hogy az olyan embernek, aki meg nem szokta és éhomra eszi az ópiumot, rosszabb ez a szer a legerősebb bornál. Aki a Gunga kebelén hal meg, az istenekhez tér. De nekem semmi kedvem, hogy akkora uraságok elé kerüljek. Tud-e a szahib uszni?

- Mi szükség reája? Tud repülni... repülni olyan sebesen, mint a szél - felelte egy kaczagó hang.

- A szahib megbolondult! - dörögte Peroo. - Ha meggondolom, hogy úgy lőkött félre, mint holmi tehéntrágyát! Észre sem veszi, úgy hal meg. A csónak egy óránál tovább fönn nem tartja magát, azt is csak úgy, ha neki nem megy semminek. Rossz dolog is józan szemmel nézni a halálba.

Ismét belenyult az ónszelenczébe, lekuporodott a forgó csónak fenekébe s belémeresztette szemét a ködön át a semmibe, amely a ködön túl következett.

Mély bágyadtság öntötte el Findlaysont, a művezető mérnököt, akinek kötelessége tiltotta, hogy elmozduljon hidja mellől.

A nehéz esőcseppek csengő-bongó koppanással hullottak reá s szemhéjára ránehezedett az időtlen idők egész sulya. Tökéletesnek és teljesnek érezte biztosságát, mert a víz olyan szilárd halmazállapotú volt, hogy akár gyalogszerrel járhatott volna rajta az ember s a ki megvetette volna rajta a lábát, hogy ki ne lendüljön a sulyegyenből - mivel ez volt a dologban a lényeges - sebesen és fáradság nélkül a partnak vitte volna a víz.

Akadtt azonban ennél különbség terve. A léleknek csak az akarat megfeszítésére volt szüksége, hogy kivesse a testet a partra, mint a hogy a szél felkap egy papirosszeletet, hogy partra sodorja. Tegyük föl, - a csónak szédületesen forgott - a szél alákerül a testnek. Vajjon felkapná-e, mint a játéksárkányt s levetné-e azután a messze sivatagba, vagy kormánytalanul repülne vele az örökkévalóságban?

Findlayson belekapaszkodott a csónak párkányába, hogy annál fogva biztosan megülhessen, mert úgy tetszett neki, hogy a repülés mindjárt megkezdődik, pedig el sem készült még a terveivel.

Az ópium erősebben hat a fehér emberre, mint a feketére. Peroo az eseményekkel szemben mindössze közömbösséget és lemondást érzett.

- Nem soká tarthatja fönn magát a talp, - dünnyögte. - Az eresztékei engednek is már. Még ha evezős ladik volna, ki tudná mászni vele; de az ilyen lyukas teknővel, mit csináljon az ember? Findlayson szahib, merülünk.

- *Accha*.⁷ Megyek már. Gyere te is.

Findlayson gondolatban elszabadult már a talpról és körben keringett a levegőben, helyet keresve, a hova letenné lábát. A teste - valósággal üvöltött bamba tehetetlensége miatt - a csónak hátulján maradt, térdig a vízbe merülve.

- Milyen nevetséges dolog! - gondolta: - ez a tehetetlen tömeg Findlayson mérnök, a kashii hid építője. A szegény flótás mindjárt beleful a vízbe. Belefulladás ilyen közel a parthoz! Én bizony szárazon vagyok már. Mért nem követ ő is?

Mélységes utálattal vette észre, hogy a lélek egybe van nőve a testtel, s hogy a test éppen elmerülni készül és fulladozik a mély vízben. A szenvedés, ami ebből a tapasztalásból származott, kegyetlen volt, de szükséges a küzdésre és a test megmentésére. Kétségbeesetten kapaszkodott a nedves homokba és csodálatosakat bukfenczezett, mint a hogy álmában szokott az ember, mikor azt álmodja, hogy forró vízből kapdossa a lábát; végre azonban sikerült kiszabadítania magát a folyam öleléséből s ingadozva lépett egyet-kettőt, aztán elbukott a nedves földön.

- Még nem kellettünk - kiáltotta fülébe Peroo. - Az istenek ez egyszer megoltalmaztak.

A laszkár óvatosan emelgette lábát, amely minduntalan meg-megbotlott az elszáradt fagyókerekben és tönkökben.

- Valami indigó-szigeten volnánk, - folytatta. - Embert itt ugyan nem találunk; csak jól vigyázzon, szahib; az árvíz száz mértföldnyi területben kihajtja rejtekeiből a kigyókat. No, hál'istennek, csakhogy villámlott egyet. Most már látunk: de csak óvatosan lépegessen azért.

Findlayson messze, magasan fölötte járt a kigyóktól való félelmének, vagy bármely tisztán emberi izgalomnak is.

Látása, miután kitörölte szeméből a vizet, rendkívül tisztára vált: úgy tetszett neki, mintha gigászi léptekkel, egész világokat áthidaló léptekkel tapodná a fővényt.

Valamerre az idők éjszakájában épített volt egy hidat - csillogó tengerek végtelen területén egy hidat - ám az özönvíz elsöpörte művét s nem hagyott meg egyebet, mint ezt a szigetet, Findlayson és társa számára, akik egymaguk éltek még az emberi faj képviselői közül.

A szakadatlan villámlás, a cikázó és kékes fényű villámok fényében lehetséges volt végignézni a kis szigeten, melyet a víz hordott össze: nem volt azon egyéb egy számártövisbokornál, meg egy bambusz cserjénél, amely hajladozott, rengett a szélben, végre pedig egy szürke és odvas fűzfánál, amely egy kis hinduszentélyre vetett árnyékot, egy kidőlt-bedőlt vörös épületecskére.

A szent férfit, akinek a nyári tartózkodó helye volt, rég cserben hagyhatta nyaralóját s az időjárás viszonyosságai a piros festékekkel falra mázolt istenképeket is pocskká mosták.

A két menekült elnehezdedt lábbal és szemhéjjal botorkált a téglából rakott tüzhely hamurakásába s végre levetette magát a gallyak oltalmában a földre; köröttük versenyt ordított az eső a folyammal.

Az indigó gyökerei ropogtak és istállósaggal telt meg a levegő; egy víztől csepegő nagy bramén bika csörtetett a szentély felé. A villám fényében látható lett ágyéka táján Siva jele, a szigony; az állat bután közeledett, szeme foszforos fényben égett, mint a szarvas szeme, homloka ázott százszorszép-fűzérrel volt megkoszorúva.

⁷ Helyes.

Mögötte más állatok léptei is hallatszottak, amint a megáradt folyóból partra kapaszkodtak s a bozóton átsörtettek; a két menekült jól hallotta nehéz lépteik és mély lélekzésük zaját.

- No lám, már mások is vannak itt, nemcsak mi - mondta Findlayson, a fatönknek támasztva fejét s félig lehunyva szeme héját: kellemes érzés fogta el közben.

- Meghiszem azt - felelte vastag hangon Peroo - és nem is utolsó fajta nép.

- Ugyan micsoda szerzet? nem látom jól őket.

- Hát istenek. Kik mások is volnának! Nézzen csak oda!

- Az ám, csakugyan! persze, hogy istenek... istenek.

Findlayson mosolygott s feje mellére horgadt.

Peroonak teljesen igaza volt. A szörnyű áradás után ki más élhetett meg a világon, ha nemha az istenek, akik teremtték az áradást és a világot, az istenek, akikhez Peroo fajabeliei egész éjjel imádkoztak, - az istenek, akik minden ember ajkán és útján vannak?

Findlayson nem tudta már fölemelni a fejét, csak egyik ujját tudta mozgatni abban a bódult gyönyörűségben, amely elfogta, Pero pedig mosolygott és nem látta a villámlást.

A bika megállt az oltár közelében, fejét a nedves földnek szögezve.

Egy zöld papagály leverdeste a gallyak közt nedves szárnyáról a vizet s beleremegett a mennydörgésbe; a fa alja ezenközben megtelt mozgó állati árnyékokkal.

Nyomon követte a bikát egy fekete dámszarvas, amilyent Findlayson messzeséges földi életében álmában ha látott csak, - egy királyi dámszarvas, ébenfahátú, ezüstös hasu, fénylő agancsu.

Mellette, fejét a földnek szegezve, zöld szemével, amely olyan volt, mintha parázs égne szeme üregében, farkával csapdosva szakadatlanul a holt füvet, egy nőstény tigris lépegetett.

A bika lefeküdt az oltár mellé s egyetlen szökéssel vált ki a sötétségből egy förtelmes szürke majom, amely mint ahogyan az ember szokta, úgy ült le az összedőlt bálvány helyére; az esőcseppek csillogó drágakövekkel szegték be nyakán és vállán a szőrt.

Más árnyékok is jártak-keltek a fa mögött s volt köztük egy részeg ember is, aki lándzsával, meg egy palaczkkal hadonázott.

Nyers, durva hang szólalt meg ekkor:

- A víz apad már - mondta a hang. - Óráról-óra kisebb lesz a víz és a hidjuk áll még.

- Az én hidam - mondotta Findlayson magában. - Ócska portéka lehet már az. Ugyan mit akarnak az istenek az én hidammal.

Szeme a sötétségben arrafelé meredt, a honnan a hangot hallotta.

Egy nőstény krokodilus, egy lapos orru krokodilus - a Ganges kiaménja - gázolt elő a sárból s kuszott előre egész odáig, ahol a többi állat volt csoportosulva és dühösen lóbálta farkát jobbra-balra.

- Tulságosan szilárdra építették. Az egész éjjel nem tudtam belőle többet elvinni egy maroknyi deszkánál. A falak erősen tartanak. A tornyok nem engednek. Láncba verték vizemet, az én folyóm nem szabad már. Oh, halhatatlan istenek, rázzátok le rólam ezt a jármot! Adjátok vissza szabad vizemet! Én vagyok, én, Gunga anyó, én szólok hozzátok. Tegyetek igazságot, ti istenek! Ítélezzetek istenek!

- No, mit mondtam? - dörmögte Peroo. - Az istenek ülnek itt tanácsot. Most már bizonyos, hogy az egész világ odaveszett, csak mi maradtunk meg, a szahib és én.

A papagály rikácsolt és megint csapkodni kezdett a szárnyával, a tigris pedig vadul ordított.

Valamerről az árnyékból nagy ormány meg fénylő agyarak közeledtek és tompa vizlocscsanás szakította félbe a csöndességet, amely a nagy zajra következett.

- Itt vagyunk - mondta egy komor hang - itt vagyunk mi, a hatalmasok. Egyek vagyunk csak és mégis többek. Itt van Siva atyám Indrával. Kali beszélt már, Hanuman sorjára vár.

- Kashinak ma este nincsen kotwal-ja - kiáltotta a palaczkos ember s a földre dobta lándzsáját, amire visszhangozni kezdett a sziget a kutyaugatástól. Tegyenek az istenek igazságot!

- Meg sem moczcantatok akkor, mikor a czudarok megszenteltelenítették a vizet! - kiáltotta a nagy krokodilus. - Ujjatokat se mozdítottátok, amikor falaikkal törbe csalták, körülkerítették a folyamot. A magam erejében bízhattam csak és lám, megtörött az is - Gunga anyó ereje! - Megtörött az ő őrtornyaikkal szemben. Mit tehettem volna? Mindent megkíséréltem. Vége van-e most már a csapásoknak, halhatatlan hatalmak?

- Rájuk küldtem a halált; munkásaik között konyháról-konyhára terjesztettem a hólyagos nyavalyát s ők még sem hagyták abban a munkát.

(Egy hasított orru, kopott szőrű, sántító, keresztbe fordult lábu és sebes testü számár botorkált elő a sötétből.)

- Orrlyukamból fujtam rájuk a halált s ők még sem törtek meg.

Peroo szeretett volna megmozdulni, az ópium okozta fáradtság azonban a földhöz szegezte.

- Ejh! - mondta és nagyot bökött. - Siva ez a maga valóságában; Mata - a hólyagos himlő. Van-e szahibnak zsebkendője, amit az arczára terítsen?

- Nyomoruságos segítség! Egy hónapig tápláltak hullával, emberhussal, amit úgy ragadoztam el tőlük a fővénypartról, de a művük azért csak gyarapodott, nőtt. Nem emberek azok, ördögök, az ördög fiai! És egymagára hagyátok Gunga anyót az ő tüzes szekereikkel szemben. Az istenek büntető karja sujtson le a hidépitőkre!

A bika kérődzött kis ideig, azután lassan szűrve a szót, így felelt:

- Ha az istenek büntetése mindazokra leszakadna, akik csufot üznek a szent dolgokból, óh, anyám! de hány pusztá oltár volna akkor a földön!

- De már ez még sem tréfaság - tört ki a nőstény tigris és előre lépett egyet; kidugott karmu talpával. - Tudod, szahib és tudjátok ti is, halhatatlanok, tudjátok, hogy a hidépitők meggyalázták Gunga anyót. Az ilyen sértésért büntetés jár. Ám ítéljen Indra.

A szarvas meg nem mozdult, úgy felelte:

- Mennyi ideje háborítanak?

- Három esztendeje, már mint az emberek időszámítása szerint - felelte egy vadkan, amely addig a földön lapult meg.

- Gunga anyó halni készül talán, hogy olyan igen türelmetlen, hogy boszuját nem tudja türtőztetni? A mély tenger, ahova vize beleömlik, tegnap még a helyén állott s ott fog állani azon a határon túl is, melyet az emberek az idők végének hisznek. Ki mondhatja meg előre: „Holnap is állni fog még a hid?” - mondta a szarvas.

Hosszu hallgatás támadt és a vihar villódzása közepett, a csepegő fák mögött fölkelte a hold.

- Mondjátok hát ki az ítéletet, - hördült fel a folyam a vad gyűlölet hangján. - Feltártam gyalázatokat. Az ár apad. Nem bírom már tovább.

- Ami engem illet (a templomban ülő nagy majom hangja szólalt meg), nekem meglehetősen kedvem telik abban, amit azok az emberek tesznek; kivált ha meggondolom, hogy hajdan, mikor a világ fiatal volt még, magam is építettem egy hidat, egy nagy hidat.

- Azt mondják - dörmögte a tigris - hogy az emberek a te sereged maradékainak ivadékai, Hanuman; még kisül rád, hogy czinkostársuk vagy...

- Bizony úgy dolgoznak, mint a seregem dolgozott annak idején Lankában és azt hiszik, hogy munkájuk gyümölcse tartós leszen. Indra tulságos magasan lakik; de te, Siva, te tán tudsz róla, hogy a föld felületét tüzes kocsijaiknak hálójával abroncsolták meg.

- Tudom ám, - felelte a bika. - Az istenek tanították ki őket rája.

Derűtlenség támadt az istenek körében.

- Hogy az ő istenek?! Ugyan, ugyan, mit tudnak az ő istenek? Hiszen csak tegnap születtek s a szüleik teste ki sem hült még! - kiáltott fel a vadkan. - Holnap lesz az istenek halála napja.

- Oh! - szólalt meg Peroo - Gunga anyó minden szava arany. Ugyanazt mondtam én is annak a szahibnak, aki a Mombassá-n parancsolt, de ő rászólt a burra malum-ra, hogy istenkáromlás miatt verjen vasra.

- Bizonyos, azért teszik csak mindezt, hogy kedvében járjanak isteneknek - mondta megint a bika.

- Nem egészen úgy van, - mondta az elefánt, lassan tagolva a szókat. - Az én mohazsön-jeim, meghízott uzsorásaim érdekében teszik, akik azzal tisztelnék meg minden esztendőforduláskor, hogy számadási könyvükre rárajzolják fejnek az én ábrázatomat. Ahogy a válluk fölött elnézek, látom, hogy ami név a könyvekben van, mind olyan ember neve, aki messze vidéken lakik, - mert minden várost tüzeskocsi köt össze egymással, a pénz jön, megy s a számadásos könyvek akkora nagy halommá nőnek meg, mint - jó magam. És én, aki a jószerencse Ganeshe vagyok, megáldom népeimet.

- Megváltoztatták képét ennek a földnek, amely az enyém. Megölték régi ábrázatát és új városokat építettek, - mondá a vadkan.

- Mindössze egy maroknyi sár cserélt helyet. Ám turjon a sár a sárban, ha úgy tetszik a sárnak, - felelte az elefánt.

- De hát aztán? - kérdezte a tigris. - Látni fogják, hogy Gunga anyó nem képes megtorolni semmiféle bántalmat és elszakadnak tőle, utóbb pedig tőlünk, elpártolnak egymás után. Végére meg majd egymagunk leszünk üres oltáraink előtt.

A részeg ember inogva fölemelkedett és indulatosan vágta szemükbe az összesereglett isteneknek:

- Kali hazudik! A hugom hazudik. Az én lándzsám a Kashi kotwal-ja is. Ő tartja számon a zárándoklataimat. Amikor eljön Bhairon imádásának ideje, - pedig mindig eljön; - a tüzes szekerek egymás nyomán utnak indulnak és mindenikük ezer zárándokot hoz. A zárándokaim nem gyalog jönnek már, hanem kéreken gördülnek, ami csak növeli dicsőségetem.

- Hallod-e, Gunga, láttam az ágyadat Pryagnál, csak úgy feketéllett a sok zárándoktól, - mondta előrehajolva a majom - ha a tüzes szekér nincsen, bizony nem gyűltek volna olyan hamarosan és nem is lettek volna annyian, emlékezzél csak vissza.

- Mindig eljönnek hozzám - folytatta vastag hangon Bhairon. - Az én kis népem, a mezők és utak szélén éjjel-nappal imádkozik hozzám. Ki ér fel ma Bhaironnal? Mit beszéltek itt ingadozó hitről? Hiába volna-e botom a Kashi kotwal-ja? A jogarom számol mindenről és azt mondja, hogy soha annyi oltára nem volt, mint most s hogy a tüzes szekér illően szolgál engemet, az tartja ébren bennök a hitet. Bhairon vagyok... A szegény nép Bhaironja és mai nap első a halhatatlanok között. Megmondhatja a dárdám is...

- Hallgass már no! - bődült reá a bika. - Az iskolák az enyimek és ott okos beszéd folyik; azon vitatkoznak, hogy kiokoskodják, egy vagyok-e, vagy több, népemnek kedve telik az ilyesmi-ben, hanem ti, ti legalább tudjátok, ki vagyok. Te is tudod, hitvesem, Kali.

- Ugy van, tudom, - felelte a tigris és meghajtotta fejét.

- Nagyobb vagyok én magánál Gungánál is. Mert hiszen tudjátok, mi indította az emberi elmét arra, hogy Gungát minden folyó legszentebbjének nevezik. Aki meghal a Gunga vizében, - hiszen ismeritek az embereknek ezt a babonaságát, - bűnhődés, elkárhozás nélkül jut el hozzánk és Gunga tudja, hogy a tüzesszekér huszával szállította el hozzá így a hiveket, akik mind erre a végre áhítoztak és Kali tudja jól, hogy legszebb ünnepnapjait akkor ülte, mikor a tüzes szekér zarándokokat hozott. Vagy ki volt az, aki Pooree-ben⁸, az isten szobra alatt ezer áldozatot ölt meg egy napon és egy éjjelen s a tüzes szekeret úgy megfutamtotta, hogy az ország egyik végétől a másik végéig meg sem állt? Kicsoda, ha nem Kali? Amíg a tüzes szekér nem járt, nehezebb volt a munkád. A tüzes szekerek nagy szolgálatodra voltak, óh emberek irtó anyja! De a tulajdon oltáiraímra térek, én, aki nem a szegény nép Bhairon-ja vagyok, hanem Siva. Az emberek jönnek-mennek, szavakat gyártanak, idegen istenekről mondanak meséket és én hallgatom őket. Egymást éri a babona népem között és az iskolákban, de én nem haragszom érte; mert mikor a szavak elhangzottak, s az emberek belefáradtak az új legendákba, végre mégis csak Sivához térnek meg.

- Igazat beszél - dűnnyögte Hanuman, - visszatérnek Sivához, meg a többihez, óh anyám! Északon templomból-templomba suhanok, templomokba, ahol egy istent imádnak meg a prófétáját s nemsokára az én képem fog uralkodni a szentélyekben.

- És ennyi az egész? - kérdezte a dámszarvas, lassan megfordítva fejét. - Az az isten én vagyok s a prófétája is én.

- Igaz, atyám, - mondta Hanuman. - És ha délnek megyek, én, aki legöregebb vagyok az istenek között, már amennyire az emberi tudás megállapíthatta, csak meg kell, hogy érintsem az új hit oltárait s azonnal tizenkét karunk faragják meg annak az asszonynak képmását, akit ismerünk s akit ők Máriának hívnak.

- Ennyi az egész, bátyám? - kérdezte a tigris. - No hát az az asszony én vagyok.

- Igazad van, hugom, s ha nyugatnak megyek, a tüzes szekerek közé és számtalanféle alakban jelenek meg a hidépitőknek, az én kedvemért hitet cserélnek és ezzel is okosságuknak adják bizonyosságát. Óh, óh! Én vagyok a nagy hidépitő, persze hogy én épitem a hidakat, amelyeknek mindenike hozzánk szolgál, belénk torkollik. Csillapodjál azért Gunga. Sem ezeknek az embereknek, sem azoknak, akik utánuk következnek még, nincs eszükben, hogy gunyoljanak téged.

- Egymagamra vagyok hát, halhatatlan hatalmak? Kénytelen vagyok tehát elsimitani hullámait, félnem kell attól, hogy szét találom bontani falaikat! Indra ki fogja száritani forrásaimat a hegyek között és kényszeríteni fog tán rá, hogy alázatosan meghunyászkodjam

⁸ Angol neve: Jaggernaut.

kőgátjaik között? Odajutok, hogy a fővénybe kell sülyednem, nehogy meg találjam sérteni azt a fajzatot?

- És ennyi nagy hühó mindössze amiatt a nyomoruságos vasgerenda miatt, amin a tüzes szekér fog majd végigszágulni. Gunga anyó igazán mondom, még mindig fiatal! - szólal meg Ganesh, az elefánt. - Nincsen az a gyerek, aki gyerekesebben beszélt velem. Ám turjon a sár a sárban, minekelőtte ismét sárrá lesz. Én csak azt tudom, hogy hiveim meggazdagodnak és magasztalnak érte engemet. Siva azt mondta, hogy az iskolák tanítói nem felejtene? Bhairon elégedett a szegény néppel, Hanuman pedig nevet.

- Nevetek hát! - mondta a majom. - Az én oltárimnak száma semmi Ganesh, vagy Bhairon oltáraiéhoz képest, de tüzes szekereik új imádókat szállítanak hozzám a Fekete-vízen túlról - olyan embereket, akik a munkát tisztelik istenüknek. Eléjük megyek, jeleket mutogatok nekik és ők követik Hanumant.

- Miért nem jársz kezemre művemben? - mondta a folyam. - Építs töltést habjaimon keresztbe és áraszd el hidjukat vízzel. Lankárnál hajdan megmutattad, mit tudsz! Óh Hanuman. Hajolj le és emeld föl hát ágyamat.

- Aki életet ad, el is veheti az életet.

(A majom sovány ujjainak hegyével a sarat vakargatta.)

- Mit érnék ekkora mézszárlással? Halomra pusztulnának.

Ebben a pillanatban valami szerelmi dalnak az ütemei hangzottak fel a vízen, azé a szerelmi dalé, melyet a fiatal emberek szoktak énekelni, amikor tavaszutón, forró délből kinn legeltetik nyájukat a réten.

A papagály nagyot rikkantott örömeiben, fejét szárnya közé vágta s ide-oda himbálódzott, amiközben az ének szólt; s egy fényes körben, amely olyan fehér volt, mint a hold világa, ott állott délczegen Gopisz kedveltje, a fiatal pásztor, az, akit a szüzek álmukban szólongatnak s az anyák hívnak, mikor gyermekük születik, - ott állott Krishna, az imádott.

Lehajlott, hogy visszavesse átnedvesedett hosszú haját s a papagály azonközben rászállt a vállára.

- Persze táncolni, énekelni, - énekelni, táncolni... - dohogta Bhairon - nem csuda, ha később érkezel a tanácskozássra öcsém.

- Hát aztán? - mondta Krishna nevetve és hetykén hátravetette fejét. - Mit tudtok ti nélkülem, meg Karma nélkül. (Megsimogatta a papagály tollazatát s még erősebben nevetett.) Aztán min töritek a fejeteket? Gunga anyó dörmögését hallottam a sötétben, azért keltem föl s jöttem ide, mert aludtam már egy jó meleg kunyhóban. De hát Karmával mit miveltek, hogy olyan nagyon átázott s hogy olyan rég ideje hallgat? És Gunga anyó is mi járatban van erre? Tán tele az ég, hogy lejöttek ide a sárban csatangolni, akár az állatok. Mi bajuk, mondsza Karma?

- Gunga boszut, halált kiált a hidépitőkre, Kali meg támogatja. Biztatja Hanumant, hogy szakítsa el a hidat, hogy dicsősége újra fényességbe boruljon - rikácsolta a papagály. - Vártalak, tudtam, hogy el fogsz jönni, óh, uram!

- És a halhatatlanok hallgattak? Gunga és a büntetések anyja befogták talán a szájukat? Senki szót nem emelt az én népem érdekében?

- Senki, azaz, hogy - felelte Ganesh és restelkedve emelte a lábait - azt mondtam: A sár mulat, mire való volna szétgázolni érte?

- Nem tagadom, - mondta Hanuman - kedvem telt benne, ahogy munkában láttam őket.

- Bántam is én Gunga haragját! - mondta a bika.

- A szegény emberek Bhaironja vagyok és imhol a dárdám. Én szót emeltem a szegény nép érdekében.

- Te szót emeltél?

A fiatal isten szeme megcsillant.

- Nem én vagyok-e nekik az istenek elseje? - felelte Bhairon szégyenkezés nélkül. - A szegény nép érdekében kijelentettem... sok okos dolgot jelentettem ki, csak elfelejtettem már, mit... de imhol a dárdám....

Krishna türelmetlenül fordult el tőle, megpillantotta lába előtt a krokodilust, letérdelt melléje és hideg, érdes nyaka köré öltötte karját.

- Anyó - mondta szeliden - térj vissza folyódba. A dolog nem reád tartozik. Ugyan mi kárt tehetnének tisztességedben és becsületedben azok az élő porszemek! Te fiatalítottad meg földjeiket évről-évre s a te árad adja erejüket. A dolog vége mégis csak az lesz, hogy visszatérnek hozzád. Mi szükség volna most lesujtani reájuk. Légy könyörületes, anyó, ha elfordultak, nem sok időre tették.

- Ha ugyan nem sok időre tették - kezdte a szót a krokodilus.

- Csak nem képzeled, hogy istenek tán? - felelte Krishna nevetve s belenézve a folyam fénytelen szemébe. - Légy nyugodt s egészen bizonyos, nem sok időre tették. A halhatatlanok meghallgatták kérésedet, nemsokára igazságot tesznek. Eredj hát most anyó, térj vissza hullámaid közé. Emberek, állatok borítják vizedet... a partok bedőlnek... a falvak összedőlnek s mindennek te vagy az oka.

- De a hid... a hid még mindig áll.

A krokodilus dörmögve tűnt el a bozótban.

Krishna felállott.

- Vége mindennek! - mondta kelletlenül a tigris. - Nincsen már igazságérzet a halhatatlanokban. Ugy bántál Gungával, mint ahogy a gyerekek szokás... tisztára nevetség. Nevetség, ha mondom és szégyen.

- A népemről van szó, az én népemről - amely annak a falunak pálmalevél-tetejű házaiban aluszik, - a fiatal lányokról és fiatal legényekről, akik egymásnak énekelnek a sötétben, - a gyerekekről, aki ma születik, - arról, aki az éjjel fogant meg - mondta Krishna. - És ha kívánságtok betelnék is, mi hasznotok volna belőle? Akiket ma elpusztítottatok, holnap már ismét folytatnák művöket. Igen bizony, ha tövig lebontanók is a hidat, ők belefognának újra. Figyelj reám! Bhairon mindig részeg. Hanuman új találmányokkal gyötri hiveit.

- Dehogy gyötröm, vének már azok ahhoz, - vágott közbe nevetve a majom.

- Siva füle abban gyönyörködik, amit az iskolákban fecsegnek s amit a szent emberek álmodnak; Ganeshnek egyeben sem jár az esze, mint az ő nagyhasu kalmárain; de én... én együtt élek azokkal, akik a népemet teszik ki, úgy élek velük, hogy bár ajándékot sohasem kérek tőlük, mégis elhalmoznak vele.

- Értem, ragaszkodom a tieidhez, - felelte a tigris.

- Az enyéme is! az öreg asszonyok rólam álmodnak, amikor ágyukban forgolódnak szendergés közben; a fiatal leányok arcukat kémlelik és lépteimet lesik, amikor korsójukkal a folyóra mennek. Együtt járok-kelek a fiatalemberekkel, akik a küszöböm előtt várnak reám, amikor leszáll az est és hívó szóval szólítom az ősz szakálluakat. Tudjátok ti azt nagyon jól,

halhatatlan istenek, hogy mindannyiunk között csupán én bolygok egyesegyedül örökké a földön s amig ideleln egy zöld kóró nő, a magas vetés között alkonyatkor két hang össze-suttog, addig én nem járok gyönyörűségért az egekbe. Hiszen kétségtelen, bölcsék vagytok ti halhatatlanok, csak hogy nagyon messze éltek és elfeleditek, honnan jöttetek. Én azonban el nem felejttem. És azt mondjátok, a tüzes szekerek jól tartják hívőkkel templomaitokat? A tüzes szekerek ezerszám szállítják most az embereket azokra a helyekre, ahol ezelőtt csak tíz ember ha megfordult! Ugy van. Ami a mát illeti, igazatok van.

- De holnap halottak lesznek, az ám, öcsémuram - mondta Ganesh.

- Csend legyen! - szólalt meg a bika, Hanuman pedig ismét előrehajolt. - Hát holnap, drágám... a holnappal mit csinálsz?

- Hát, hát... mit tudom én azt. Egy új szót hallottam, amely szájról-szájra szállt a szegénysorsu emberek között - egy szót, amit sem ember, sem Isten föl nem ér észszel, - egy baljóslatu szót, - egy kicsi kis szót, amely hányavetin jár a nép között (senki sem tudja, kinek a száján jött ki először): hogy rátok untak a földön, rátok untak, halhatatlan istenek, a földön.

Az istenek egy szóval, egy lélekkel rengeteg nagy hahotára fakadtak.

- Hát aztán drágánk? - kérdezték.

- És hogy eltitkolják, mennyire rátok untak, hát eleintén - már mint az én népemnek emberei - a szokottnál bővebb áldozatot raknak oltárotokra s a szokottnál népesebb csoportokban gyűlnek templomaitok köré, Siva és te Ganesh. De ez a szó belé eszi magát a lelkükbe és végtére is kisebb tisztelettel állanak brahmánjaitok elé és soványabb áldozattal járulnak oltáraitokhoz. Legeslegvégtére pedig egyáltalán megfelelkeznek majd oltáraitokról, de arra olyan soká, olyan lassan kerül a sor, hogy senki sem tudja majd megmondani, hogyan is kezdődött az istenek elfeledése.

- Tudtam... tudtam! Nem ugyanezt mondtam én is? de hát nem akartak rám hederíteni! - kiáltozta a tigris. Ölnünk kellett volna... öldösnünk!

- Már most arra is késő. Eleinte kellett volna az öldöklést megkezdeni, mikor azok a tulsó partról érkezett emberek semmire sem oktatták volt még ki a mieinket. Népem most ámulva látja a jövevények kézműveit és gondolkodóba esik rajtuk. És az eszük nem csupán az isteneiken jár. A tüzes szekereken jár az eszük, meg azokon az egyéb dolgokon, amiket a hidépitők készítettek és ha a papjaitok alamizsnára nyújtják kezüket, szűken adnak nekik, azt is kelletlenül. Ez ugyan csak a kezdete még, egy-két ember, vagy tán négy-öt van így vele, mert én, aki sűrűn járok-kelek népem között, tudom mi lakozik a szívében.

- Hát a dolgok vége, istenek bohócza? Mi lesz a nóta vége? - kérdezte Ganesh.

- A vége az lesz, ami volt az eleje, óh sulyos fia Sivának! A láng elhal az oltárokon, az ima meg az ajkakon mindaddig, amig ismét apró istenekké vedlettetek vissza - a jungle⁹ isteneivé, afféle vászon istenbábukká, fétisekké, amiket a fák törzséhez szokás szögezni, vagy a kapufélfára, szóval odajuttok, ahonnan elindultatok. Ez lesz a véged, óh Ganesh, meg a tied, óh Bhairon - csőcselék Bhaironja.

- Sok idő elmúlik addig. De meg különben is nem igaz az egész.

- Annyi asszony csókolta már Krishnát... Azok mesélték neki ezt a sok badarságot, hogy a tulajdon szívéket vigasztalják meg véle, mert hogy öszülni kezdett a hajuk; ő meg aztán nekünk adja be meséit - mondotta a bika igen halkan.

⁹ Öserdő.

- Az isteneik eljöttek ide, de mi kiforgattuk őket mivoltukból. Én a nagyasszonyukat vállaltam és tizenkét karunk faragtattam. Így forgatjuk majd ki valamennyi istenüket - mondta Hanuman.

- Az isteneik! Hiszen azok mindössze egy, kettő, hárman vannak. Nem az istenekről van szó, hanem a népről. Az istenek azok, akik változnak, nem a hidépitők - jelentette ki Krishna.

- Ám legyen úgy. Egy embert rávettem arra, hogy a mozdulatlan és füstölgő tüzes szekeret imádják: nem is tudta szegény, hogy én voltam az, akit imádott, tulajdon magam. Éppen csak hogy megváltoztatják majd kissé az isteneik nevét. De azért én csak olyan vezetője leszek a hidépitőknek, mint hajdan; Sivát tisztelni fogják az iskolában azok, akik gyanakodva nézik és megvetik az idegen isteneket; Ganeshnek ezután is csak úgy meglesznek a mahaszónjei, Bhaironnak pedig a számárhajcsárai, a zárándokai és játékkereskedői. Nem tesznek azok semmi egyebet, minthogy megváltoztatják az istenek nevét, már pedig ilyet értünk mi nem egyszer.

- Nyilvánvaló, csak a neveket változtatják meg, - hajtogatta Ganesh.

De mintha valami kellemetlen érzés, nyugtalanság-féle bántotta volna az isteneket.

- Ugy van: kiforgatják a neveket. De tesznek ennél egyebet is. Engem, csupán engem nem ölhetnek meg mindaddig, amíg akad szűz és ifju, aki egybeölelkezik, amíg az esőre tavasz következik.

- Oh istenek! - nem hiába jártam én a földet. Az én népem most még nem tudja, mit teszen; de én, aki vele és közöttük élek, tisztán olvasok a szívében. Nagy királyok, megszületett már a végnek eleje. A tüzes szekerek új isteneknek nevét hordják szét és azok az új istenek nem az új név alá bujt régiek. Igyatok és egyetek mohón! Füröszétek meg arczotokat az oltárok füstjében, minekelőtte kihülnének az oltárok. Emészsétek meg az áldozatokat, amiket tiszteletre tesznek, szóljon a cimbalom és a dob, óh égi mesterek, szóljon, zengjen, amíg himnusz és virág akad. Az emberek számítása szerint messze még a végek vége, de ami számításunk szerint ez a mai este. Amit megmondtam, megmondtam.

A fiatal isten elhallgatott és testvérei hosszan, csöndesen nézték egymást.

*

- Világéletemben nem hallottam ezeket dolgokat - sugta Peroo társának fülébe. - És mégis amiközben a Goorkha géptermében a rézcsapokat suroltam, nem egyszer kérdeztem magamtól, ha csakugyan olyan nagyon, nagyon bölcsék-e a mi papjaink?... No de világosodik már szahib. Hajnalhasadáskor eltűnnek az istenek.

Sárga világosság ömlött el az égen s mihelyt eltűnt a sötétség, más lett a hangja a folyamnak is.

Egyszerre csak nagyot trombitált az elefánt; olyan volt az, mintha emberi tüdő fújt volna harsonába.

- Ám ítéljen Indra. Mindenek atyja, beszélj! Mi igaz abból, amit most itt hallottunk? Hazudik-e Krishna? Avagy...

- Hiszen magatok is tudjátok, - mondta a dámszarvas, azzal talpraállt. - Ismeritek az istenek talányát. Mihelyt Brahma fölébred álmából, eltűnik az ég, a föld, a pokol. Legyetek nyugodtak, Brahma aluszik még. Az álmok jönnek-mennek s az álmok természete változik, de Brahma egyre aluszik. Krishna a kellesztél többet csavargott a földön; mégis szeretem, mert olyan szép mesét mondott. Az istenek megváltoznak, drágám,... meg úgy-e mind - csak egyetlenegyikük nem!

- Meg valóban, csak egyikük nem, az, aki a szerelmet ojtja az emberek szívébe, - mondta Krishna és felkötötte az övét. - Nem sokáig kell várnotok, hogy megtudjátok, vajjon meghalok-e.

- Igazad van, nem sok idő telik belé - ahogy mondod és megtudunk mindent. Térj vissza csak kunyhóidba, eredj csak játszani fiatalaiddal, mert Brahma alszik még. Eredjetek gyermekeim! Brahma álmodik... s amíg föl nem ébred, addig meg nem halnak az istenek.

- Hova mentek? - kérdezte a laszkár, aki félt s didergett is kissé a hidegtől.

- Isten tudja! - felelte Findlayson.

A folyam és a sziget teljes világosságba jelent most meg s a nedves földön se bocskornak, sem állati lábnak nem látszott nyoma.

Mindössze egy papagály rikácsolt az ágakon és rázogatta szárnyát, hogy lecsurgassa róla az esőcseppeket.

- No most talpra! Ni, hogy megmerevedtünk a hidegben. Vagy tán az ópium tenné? Tudsz-e mozdulni, szahib?

Findlayson valahogyan, de ügygyel-bajjal felállott és megrázkódott.

A feje kavargott és kegyetlenül fájt, de az ópium hatása megszűnt s miután homlokát egy kis pocsolya vizével felfrissítette volna, a kashii hid főmérnöke azon kezdett tanakodni, hogyan történhetett az, hogy ide vetődött, erre a szigetre, hogyan lesz lehetséges visszatérnie embereihez, legesleginkább pedig: milyen állapotban van a műve.

- Sok mindent elfeledtem, Peroo. Csak annyira emlékszem, hogy az őrtorony aljánál álltam és figyeltem az árt; de hát aztán... Tán az ár kapott volna el kettőnket?

- Nem a'! A talpak horgonykötele elszakadt és (minthogy a szahib az ópiumra sem emlékezett már, Peroo jónak látta, hogy vissza ne idézze emlékezetébe) és a szahib meg akarta menteni őket, vagy legalább úgy látszott - mert hát sötét volt - csak annyit láttam aztán, hogy egy kötél leütötte a szahibot s belesodorta az egyik csónakba.

- Eszembe jutott, hogy mi ketten, no meg Hitchcock szahib építettük volna, hogy ugy-mondjam, a hidat, azért hát én is beleugrottam a csónakba, amely azután ennek a szigetnek ment neki, szétzuzódott rajt, minket pedig kivetett a partra. Mikor a csónakot az ár elragadta a parttól, nagyokat kiáltottam, azért hát Hitchcock szahib bizonyára eljön a keresésünkre. Ami a hidat illeti, sokkal több embervérrel épült az, semhogy olyan könnyen összedőlhetne.

A viharra forró napfény következett, a mely a felázott talajból felszitta az erős földszagot s a fényes világosságban az emlékezet nem talált helyet az éjszakának álmai számára.

Findlayson figyelmesen nézett víz ellenében, a mozgó víz lángoló fényességén által a hid felé; nézett, nézett, amig belefáradt a szeme.

A Gangesen nyoma sem látszott a partnak s még kevésbé a hidnak.

- Jó messzire levetődtünk! - mondta Findlayson. - Valóságos csoda, hogy százszor bele nem fultunk a vízbe.

- Még az a legkisebbik csoda azok közül, amikben az éjjel részünk volt, mert senki sem hal meg addig, amig az ideje meg nem jött. Láttam Sydneyt, láttam Londont és még más híres nagy kikötőt (Peroo az átkozott templomromokat nézte), de még soha élő ember nem látta azt, amit mi az éjszaka.

- Mit?

- Csak nem felejtette tán még el a szahib? Vagy tán, csak mi, mi feketebőrűek látjuk az isteneket?

- Lázas voltam. (Findlayson nyugtalankodva kezdte kémlelni a folyam szemhatárát.) Ugy tetszett, mintha a sziget fenevadakkal lett volna tele s embereket is láttam volna, akik beszéltek. De nem emlékszem már jól rá. Azt hiszem, csónakkal ki lehetne most már vergődni innen.

- Oh, oh, tehát mégis igaz. „Ha Bráhma fölébred, az istenek meghalnak.” Most már tudom, mit értett rajta. Hallottam én már a gürü-től is valami ilyent, csak hogy akkor nem értettem. Most már tudom is, értem is.

- Micsodát? - kérdezte Findlayson félvállról.

Peroo mintha csak magának beszélne, folytatta.

- Hat, hét, tiz musszon¹⁰-ja annak, a Rewah-on voltam akkoriban, - az volt a társaság legnagyobb hajója - amikor csak nagy tufan¹¹ kerekedett egyszerre; a víz csapkodott, feketére, zöldre vált, én meg kapaszkodtam a korlátba, de a hullámoktól elállt a lélekzetem. Az istenekre gondoltam akkor - azokra, akiket az éjjel láttunk volt.

(Kíváncsian vetette föl a szemét Findlayson felé, csak hogy a fehérbőrű a megdagadt folyamat nézte.)

- Hát mondom: az istenekre, akiket az éjszaka láttunk volt és segítségért kiáltottam hozzájuk. És ahogy imádkoztam, le nem véve azért szemeimet a tengerről, hát egyszerre csak felcsap egy hullám és odasodor a nagy horgony lánczkarikájához; a Rewah emelkedett, egyre emelkedett, amire a víz elvonult s én csak feküdtem ott hasravágódva, belekapaszkodtam a karikába, bele mind a két kezemmel, szemem meg az örvényeket látta nyilni, csukódni. Na, gondoltam, itt a halál. Ha elbocsátod a karikát, véged neked, Peroo, belefulladsz a vízbe és bizony nem fogsz te akkor többé a konyhában rizst nyalakodni, sem a hajón, se Bombayban, se Kalkuttában, de még Londonban sem. Nem ám! „Hát honnan tudjam én azt, ha meghallgatják-e valaha imádságomat az istenek?” A mig ezen a kérdésen rágódtam, hát uram isten, a Rewah lecsapta orrát, mint a kalapács, amikor lezuhan, ránk szakadt az egész tenger és a hullámok végigmosták a fedélzet elején fel a hidig (bukás közben jól odavágtam czombomat a szivattyuhoz), de még sem haltam meg s megláttam szemtől-szembe az isteneket. Az élőket még csak állják, de a halottakat... Maguk mondták. Végig is verek a gürün, csak a [...]sa¹² jól talányokkal a becsületes embereket. Ha Bráhma fölébred, az istenek eltűnnek.

- Nézz csak víz ellenébe. A napfény elkápráztatott. Látsz-e arra füstöt?

Peroo ernyő módjára tartotta tenyerét szeme elé és kémlelődött.

- Ez aztán az okos ember, aki gyorsan határoz és tesz-vesz. Hitchcock szahib nem bizta magát holmi evezős csónakra. Kölcsönkérte Rao szahib gőzcsónakját s azon jön most a keresésünkre. Mindig mondtam, hogy a hidműhelyek szolgálatára jó volna gőzcsónakot tartani.

¹⁰ Hat, hét, tizszer 6 hónap tengerész időszámítás szerint a musszon-szelekről, amelyek hat-hat hónapig fujnak egy-egy irányból.

¹¹ Typhon.

¹² Szöveghiány! (az elektronikus változat szerk.)

A baraoni Rao birodalmának határa legalább tíz angol mértföldnyire volt a hidtól, és Findlayson is, Hitchcock is, csekély szabad idejüknek jórészt azzal töltötték, hogy billiárdoztak, vagy szarvasra vadásztak, a fiatal herczeggel. A fenség, aki öt vagy hat esztendeig volt tanítványa egy sportot űző angol nevelőnek, ez idő szerint azzal foglalkozott, hogy királyi módon elherdálja azt a jövedelmet, amelyet kiskorúságának idején India kormánya összegyűjtött. Gőzhajója ezüst lemezekkel bevont bordáival, selyem-sátrával és mahagonifából készült hidjaival volt legújabb játékszere, amelyet Findlayson roppant alkalmatlannak és kellemetlennek ítélt olyankor, mikor a Rao a hid munkálatait jött rajta megtekinteni.

- Szerencsénk van, - dünnyögte Findlayson.

De meg sem mozdult, odafagyva várta a hidjáról érkező híreket.

A kékre és fehérre festett pazar hajókémény mindgyorsabban közeledett a folyón.

A hajó orrán, messzelátóval felfegyverkezve, Hitchcock állott, akinek arcza szokatlanul sápadt volt.

Peroo ekkor kiáltozni kezdett, amire a csónak a sziget felé indult víz mentében.

A Rao szahib, aki vadászruhában és kétszinű turbánjával volt, királyi kezével nyájasan intett, Hitchcock pedig nevén szólította barátját. Kérdezősködésre azonban nem volt szüksége, mivel Findlayson első kérdése a hidját illette.

- Nincsen annak semmi baja! Vigyen el az ördög, ha hittem volna, hogy viszontlátom még valaha. Alaposan levitte az ár. Igen, ha mondom, egyetlen kő ki nem mozdult a helyéről; de hát ön hogyan van? Elkértem a Rao szahibtól a hajóját és ő felsége is volt olyan szives eljött velem. Ugorjon át.

- No, Findlayson, hát jól van most már, mi? Csuda egy eset volt az az éjjel, párját nem tudom. A királyi palotám is uszott a vízben és tudom, oda a termése megint az országomnak. No de most indítson el bennünket Hitchcock... Nem... nem értek a gőzgéphez. Átázott? Fázik, ugy-e, Findlayson? No de van itt harapnivaló mindenféle; jó lesz, ha iszik egyet legelsőbb.

- Őszinte, igaz lekötöztetettje vagyok, Rao szahib. Azt hiszem, önnek köszönöm az életemet. De hát Hitchcock hogyan...

- Oh! oh! Égnek volt meredve minden hajaszála. Lóhalálában jött nyargalvást éjszakának idején és kizavart Morfeusz karjaiból. Nagyon mulattatott a dolog, Findlayson; olyan nagyon meghatott, hogy nyomban eljöttem.

- A főpapom roppant haragszik. Siessünk vissza, mister Hitchcock. Pont háromnegyed egy órára várnak a földalatti templomba, ahol valami új bálványt szentelünk föl. Ha oda nem kellene mennem, megkértem volna, hogy töltsse velem ezt a napot. Borzasztó nyűg az ilyen vallásos ceremónia. Nem igaz, Findlayson?

Peroo, akit a társaság jól ismert, a kormányrudhoz állt és ügyesen vezette a hajót az áramlat ellenében.

De amiközben a hajót kormányozta, gondolatban hatalmasakat csapkodott egy aczélfuzalból sodort kötéllel s akinek a hátára az ütések lezuhogtak, az senki más nem volt, mint az ő gürü-je.

KAFIRISZTÁN KIRÁLYA

INDIAI KATONA TÖRTÉNET

**IRTA:
RUDYARD KIPLING**

**FORDITOTTA:
ELEK ARTHUR**

„Testvére légy a fejedelemnek,
barátja a koldusnak, ha méltó rá.”

Szép ez a jelige, csak bajos követni. Koldusnak barátja voltam én nem egyszer, de lehetetlen volt eligazodni, hogy méltó volt-e reá. Fejedelem testvére csak ezután kell, hogy legyek, jöllehet közel kerültem már olyan emberrel, aki nem sokon mult, hogy igazi király lett; sőt úgy is alakulhatott volna a dolog, hogy utódai uralkodni fognak az országon, lesz hadseregük, lesznek törvényszékeik, az adóból jövedelmük, rendőrségük, szóval mindenük, amire szükségük van. De most már félek nagyon, hogy oda az én királyom s ha koronára fáj a fogam, üthetem magam a nyomat.

A történet a nihov-ajmiri vasut mentén kezdődött.

Pénzügyi állapotomban rések jelentkeztek s ez a körülmény rávett, hogy ne második osztályon utazzam, hanem a harmadikon, az ugynevezett intermediate-n, a mi azután csakugyan átkozott egy hely.

Az intermediate-n ismeretlen fogalom a vánkös, utasai eurázsiaiak, vagy benszülöttek, a kik éjszakára nem éppen kellemes utitársak, vagy pedig csavargók, akik ugyan mulatságos alakok, csakhogy rendszerint részegek.

Az intermediate utasai nem tartoznak a vasuti vendéglők fogyasztó közönsége közé. Keszkenöbe csavarva, csajkában viszik magukkal elemözsiájukat, édességeket az indus czukorkufároktól vásárolnak s viznek az utmenti pocsolya vizét iszszák. Érthető ilyenformán, hogy forró napokon nem egy utas kerül le holtan az intermediate-ról s nemcsak forró, de akár milyen napokon is megérdemlik, hogy lenézzze őket az ember.

Az én szakaszom véletlenül egész Naszibarad-ig néptelen volt, ott egy megtermett, ingujjra vetkőzött ember szállott be, aki úgy töltötte el a napot, mint ahogy az intermediate utasai szokták.

Csak olyan csavargó volt ő is, mint én, éppen, hogy jobban szerette, többet is értett a whisky-hez nálam. Elmondta sorra, mit látott, mit mivelt, elbeszélte, merre járt, hol fordult meg, szólt kalandjairól, amelyekben egy kis elemözsiáért életét tette koczára.

- Ha csupa olyan ember laknék Indiában, mint mi ketten, akik épp oly kevésbé tudják, mikor és hol lesz ebédjük, akár a hollók, nem hetven, hanem kétszázmillió volna jövedelme ennek az országnak.

Mikor ránéztem a szájára és rátekintettem állára, elhittem, amit mondott.

A politika is szóba került, de csak amolyan csavargó-politika, amely visszáját nézi a dolgoknak; beszélünk postai állapotokról is, mert utitársam táviratot akart küldeni a legközelebbi állomásról Ajmiz-ba, ami elágazási állomás a mhow-bombay-i vonalon nyugat felé.

Társamnak 8 anna¹³ volt az egész vagyona, amiből éppen kifutotta az ebéd; nekem egy garasom sem volt, hiszen említettem a rést, a mely pénzügyi helyzetemben jelentkezett. Utam célja azután egy pusztaság volt, ahol táviró bizonyára nem akadt, jöllehet a kincstárral érintkezésbe kellett lépnem. Ezért hát sehogy sem segíthettem rajta.

- Hiszen ráíjeszthetnénk valamelyik állomásfőnökre, az azután tovább adná hitelbe a táviratot,
- vélte barátom - de ránk vonnánk vele netán a figyelmét, ami pedig nem jó volna most. De, ha nem csalódom, ön visszautazik néhány nap mulva.

¹³ Csekély értékű aprópénz Kelet-Indiában.

- Tíz nap múlva.
 - Nem utazhatnék mához egy hétre? Az én dolgom ördögösen sürgetős.
 - Ha éppen kell, elküldhetem a táviratát akkorára.
 - Ha meggondolom, nem is jó dolog a drótra bízni. Mert nézze kérem, barátom huszonharmadikán indul Delhiből Bombay-be. Tehát huszonharmadikán megy át Ajmizen.
 - De én az indus pusztaságba megyek.
 - Az a jó! - mondta utitársam - Ha Jodhporeba akar jutni. Marwar-ban át kell szállania, már pedig barátom, éppen huszonnegyedikén utazik át a bombay-i vonattal Marwar-on. Akkorára csak odaérkezik? Kára nem igen lesz belőle, mert pénzt, azt ugyan nem sokat kaparit össze az ember ott Közép-Indiában, még ha mint a Backwoodsman levelezője szerepel is.
 - Próbálta-e már valaha ezt a fogást? - kérdeztem tőle.
 - Meghiszem azt! Csakhogy a fejedelmek kisütik az igazat és úgy kihordatják az embert a határra, hogy meg se késelhetjük őket, annyi idő sincs rá. No, de a barátomról akarok szólni. Meg kell, hogy tudja, mi lett velem, különben nem tud hova menni. Nagyon meghálálnám, ha Közép-Indiából idejére visszajöhetne, azt mondhatná neki a marwari állomáson, hogy: Délre ment egy hétre. Tudni fogja majd ő már mit jelent az. Csuda nagy vörös szakállu ember, nagy gavallér. Egy másodosztályu szakaszban hever majd, nyilván a csomagjai között. De ne ijedjen meg azért, bocsássa le az ablakot és csak annyit mondjon neki, hogy: Délre ment egy hétre. Ugy felpattan, majd meglátja, hogy no! Csak két nappal kell előbb hazakerülnie. Hát tegye meg, amire kérem, bárha idegen vagyok is; nyugatra utazom.
 - Merről jött? - kérdeztem.
- Ezt felelte:
- Keletről... Tán ha az édesanyjára gondol, meg az enyémre, átadja az üzenetemet.
- Angol ember különben nem igen lágyul meg, ha az édesanyját emlegetik, de voltak rá okaim,
- nemsokára ki is derül, mifélek - hogy megigérjem neki.
- Azt mondta:
- Nem tréfáról van ám szó, éppen azért kérem olyan nagyon és most már bizom is benne, hogy megteszi, amire kérem. Marwarban egy másodosztályu szakasz, abban egy vereshaju ember alszik. El nem vétheti. Én kiszállok most a legközelebbi állomáson és el nem mozdulok onnan, amíg barátom meg nem jön, vagy el nem jön, vagy el nem küldi, amire szükségem van.
 - Ha ráismerek, okvetlenül átadom az üzenetet s az édesanyja meg az enyém kedvéért, még egy jó tanácscsal is szolgállok. Ne menjen most Közép-Indiába, mint a Backwoodsman tudósítója. Pórus járhat, mert arra ténfereg mostanában csakugyan valami levelezője a lapnak.
 - Köszönöm, - mondta kurtán emberem, - aztán meddig lesz ott az a lóköttő? Csak nem pusztulhatok el éhen, mert a dolgomba avatkozik az a másik? A degumberi rájáh-t akartam egy kicsit megszutttyongatni az apja özvegye miatt.
 - Mért, mit mivel az apja özvegyével?
 - Méreggel étette meg, azután halálra verte. Én fedeztem fel azt, nincs más ember, a ki be merné tenni lábát abba az országba, hogy pénzellen ebből a fölfedezésből. Bizonyos, meg akarnak majd ott is mérgezni, csak úgy, mint Kortumnában, amikor arra volt járásom. De hát, ugy-e, megmondja, amit izenek.

Egy kis állomáson leszállott, én pedig elgondolkoztam.

Sokszor hallottam olyan emberekről, akik nagy lapok levelezőjének adva ki magukat, leleplezésekkkel fenyegetőzve, megkopasztják a kis államokat, de még sohasem láttam csak egyet is közülök. Szomorú életet élnek az ilyenek és rendszerint meglepő hirtelen halál a végük.

Az indiai kis államok csodálatos módon félnek az angol ujságoktól, félnek, hogy rávilágíthatnak az ő furcsa kormányzásukra és mindent megpróbálnak azért, hogy halálra pezgőztessék a levelezőket, vagy holmi négyes fogatokkal kenyeressék le.

Nem tudják szegények, hogy senki sem törődik a kis indus államok belső dolgaival, míg a zsarnokság és bűn ki nem csap határain, s a fejedelmet sem egykönnyen mérgezik, fojtják meg, vagy teszik el az utból akármi más módon. Az indus kis államoknak az a gondviseléstől kapott hivatásuk, hogy festői vidékekkel, tigrisekkel és egyebekkel tartsanak jól bennünket. Megannyi sötét foltja a földnek a sok kis állam, elképzelhetetlen kegyetlenségek érik rajta egymást, egyrészt vasut szeli át, táviró hálózza be, másrészt Harun al Rasid korát éli.

Magam is leszálltam egy állomáson, elvégeztem dolgomat néhány fejedelemmel s egy hét alatt sok mindenfélén mentem át.

Hol frakk feszült rajtam, hercegekkel, politikusokkal volt beszélgetésem, kristálypohárból ittam, ezüstdényérből ettem; hol meg szabad ég alatt háltam, ettem, ami elem került, ittam a patak vizét és takaróm egy pokrócz, hálótársam a szolgám volt. Vele járt ez munkámmal.

Azután, ahogy megigértem, a nagy indus pusztaság felé indultam a kitűzött napon és a vonat éjjel letett a marwari állomáson, ahonnan fura kis helyi érdekű vasut visz Jodhpore felé.

A delhi-bombayi-i vonat is megáll néhány percze Marwaron. Épp abban a perczen robogott be, amikor az én vonatom, s alig jutott annyi időm, hogy odarohanjak és sorra nézzem a kocsikat.

Egyetlen másodosztályu kocsija volt az egész vonatnak. Lebocsátottam az ablakot és szemem egy lángoló veres szakállra esett, amelyet állig utipokrócz takart el. Az én emberem volt; aludt mélyen; oldalba biztattam kicsit. Dörmögve nyitotta fel szemét és a lámpa fényében megláttam ábrázatát. Nagy, fényes arcza volt.

- Már megint a jegy? - kérdezte mogorván.

- Nem, - feleltem - izenettel jövök; délre ment egy hétre... Délre ment egy hétre.

A vonat megindult, a vörös ember megdörgölte szemét.

- Délre ment egy hétre, - ismételtem.

- Ez a szemtelenség reá vall. Mondta-e, hogy adjak valamit? mert nem adok.

- Nem mondott semmit - feleltem, azzal leugrottam és elnéztem, hogyan tűnik el a sötétben a piros jelzőlámpák fénye.

Csunya hideg volt, a puszták felől kegyetlenül fujt a szél. Felugrottam a magam vonatára - most már nem intermediate-n utaztam - s elaludtam.

Ha a hosszú szakállu ember csak egy rupiát adott volna, érdekes emléknek teszem el vala. De így egész jutalmam a teljesített kötelesség tudata volt.

Utóbb meggyőződtem róla, hogy jó nem származhatik abból, ha két ilyen gentleman összeáll és laptudósítónak adja ki magát; az ilyen vadászásnak Közép-India és déli Rajputának államaiban könnyen komolyra fordulhat a vége.

Nem sajnáltam tehát a fáradságot, hogy a lehető legalaposabban leírjam külsejüket oly embereknek, akiknek esetleg módjuk van, joguk van elcsipésük iránt érdeklődni: utóbb megtudtam, hogy fáradságom nem hiábavaló, mert a degumberi határról visszatolonczolták a két gentlemant.

*

Azután tisztességes ember lettem, hivatalba szegődtem, ahol se király, sem egyéb esemény nem zavarta nyugalmaomat, csak egy napilap szerkesztése volt a munkám. A szerkesztőség, úgy látszik, nagyon vonzza az embereket, ami nem kis kárára van a fegyelemnek.

Példának okáért nők érkeznek a Zenaua-missziótól és azt akarják a szerkesztőtől, hogy vágjon sutba minden egyebet és írja meg rögtön a díjosztást, amelynek valami hátmögi kis faluban az imént voltak tanui.

Belátogatnak ezredesek, akiket elkerültek az előléptetésük; leülnek és tiz, tizenkét, huszonnégy vezérczikkre való anyagot mondanak tollba, amelyek mind azt hangsúlyozzák, hogy előléptetni csakis a szolgálati idő alapján lehet igazságosan. Jönnek aztán misszionáriusok, akik kíváncsiak, miért nincs nekik megengedve, hogy az ujságírói „mi” oltalma alatt neki mehetnek hittérítő felebarátaiknak.

Vagy tönkrejutott színész-truppok gyűlnek a szerkesztőségbe és magyarázzák, hogy most nem fizethetik ki a hirdetési díjakat, de mihelyt visszakerülnek Uj-Zeelandból vagy Tahitiből, kamatostul törlesztik; punkah-hajtó gépek, eltörhetetlen kardok és kocsitengelyek föltalálói adják egymásnak a kilincset, zsebük tele mindenféle leirással s megmondják, mikor lehet bőven értekezni velük; tea-társaságok képviselői érkeznek és prospektusaikat a szerkesztőség révén írják meg; bál-bizottságok rendezői követelik zajongva, hogy legutóbbi mulatságukról bővebb tudósítást adjunk. Ismeretlen hölgyek suhannak be:

- Kérem, sziveskedjenek 100 női névjegyet nyomtatni a nevemmel, de rögtön! - Tiszta sor, hogy ez is a szerkesztő kötelessége.

És minden korhely, kapa-kaszakerülő, a kinek valaha csak dolga akadt a Grand-Trunk Road-on, kötelességének tartja, hogy korrektornak ajánlkozzék.

És ezenközben egyre örülten csilingel a telefon csengője, királyokat ölnek, királyok hálnak a kontinensen, országok bocsátkoznak egymással vitába, Gladstone ur ő kegyelmessége tüzes esőt imádkozik az angol gyarmatokon, a fekete képű kis szedőgyerekek pedig, akár a fáradt méhek, úgy zümmögik:

- Kaa-pi-haj-ha-jeh! (Kéziratot kérek.) - s a lap olyan üres, akár a Modred pajzsa.

És mégis ez az esztendőnek mulatságosabbik része.

Többi részében senki sem nyit be hozzánk és a hőmérő rovásonkint emelkedik fölfelé egész az üveg csucsáig; a szerkesztőség annyira be van sötétítve, hogy olvasni is alig lát benne a szem; a gépek szinte vörös izzók és vagy a hegyvidéki mulatságokról irunk, vagy halál-hirekről számolunk be.

A telefon csengője ilyenkor rémmé válik, mert oly férfiak és nőknek hozza halálhírét, a kik közeli ismerőseink voltak s a fulasztó meleg úgy terül reánk, mint valami köpenyeg.

Leülünk és ezt írjuk:

- A khudajauta-khani kerületben ismét terjedt a ragadós betegség. Ugyan már szórványosan lép csak föl s a kerületi főnökök erélyes intézkedései folytán mindinkább gyengülőben van. Mindazonáltal mély fájdalommal adunk hirt a következő halálesetekről...

Nemsokára csakugyan kitör a nyavalya és mennél kevesebb szó esik róla a lapban, annál nyugodtabb a közönség.

De az országok és királyok ezután is csak oly önzően szórakoznak, mint azelőtt és a kiadónak az a nézete, hogy a napilapnak huszonnégy óránként egyszer meg kell jelennie; és a hegyvidéki emberek panaszkodva mondják mulatozás közben:

- Hogy ezt az ujságot elevenebben meg nem tudják írni. Pedig mennyi minden történik itt nálunk is.

Épp ebben a városban történt, - különösen rossz évad volt - hogy szombat éjjelen megkezdik a legfrissebb szám nyomását; szombat éjjel, ami a londoni lapok szokása szerint jóformán vasárnap reggel. És ez nagy kényelem, mert mire az ujság sajtó alá kerül, a hajnali levegő egy félóra alatt kilenczvenhat fokról csaknem nyolczvannégy fokra mélyeszi a hőmérőt és ebben a hidegben - el nem képzelni, milyen hideg a nyolczvannégy fokos levegő - lefekhetik a halálra fáradt ember, megelőzve a zaklató meleget.

Egy vasárnap reggel reám hárult a kedves kötelesség, hogy egész egyedül csináljam az ujságot.

Valami király, vagy udvari ember, vagy courtesane, vagy ország haldoklott, illetőleg kapott új alkotmányt, vagy tett olyat, ami a világ tulsó felén fontos eseményszámba megy és a lapot az utolsó pillanatig nem volt szabad lezárni, hogy leadhassuk a fontos kéziratot.

Sötét volt az éjszaka, mint a korom, fülledt, amilyen csak juniusi éjszaka lehet és a loo, az izzó nyugati szél orditva zugott a kiszáradt tölgyek között, azzal biztatva, hogy hatalmas esőt hoz.

Olykor egy-egy, szinte forró nagy csepp koppant le a porra, de az egész kinlódó világ tudta, hogy bolondítás az egész. A műhelyben egy csipetnyivel hűvösebb volt a levegő, mint a szerkesztőségben, én tehát a nyomdában ültem a zörgő gépek között és néztem a szinte egészen mezitelen betűszedőket, akik örökké törülgették homlokukról a verejtéket és minduntalan vizet kértek.

Amire vártunk, akármi lett légyen is, a távirat nem érkezett meg, pedig a loo is elállt, mire az utolsó betű ki volt szedve s megakadt a fulasztó hőségben az egész kerekföld is és ujját ajkára téve várta a hirt.

Én szunnyadoztam és bólogatva tűnődtem rajta, ha áldás-e a táviró és hogy az a haldokló ember, vagy küzdelmet vivő nép tudja-e, micsoda alkalmatlanságot okoz késedelmezésével.

A hőségen és a feszült várakozáson túl semmi okát sem tudtam az izgalomnak és mégis majd hangosat kiáltottam, mikor három óra tájt jelentették, hogy minden rendben s a gépek csupán az „indulás” szót várják.

A kerekek zugása, kattogása törte meg ekkor a csendet.

Menni készültem, amikor két fehér ruhás ember állta el utamat. Egyikük így szólt:

- Ő az!

Mire a másik:

- Az ám!

És akkorát nevetett mind a kettő, hogy a gépek zaján áthallatszott; közben a homlokukat szikkasztgatták.

- Láttuk amonnan, hogy erre világosság van - az árokban aludtunk ott la, ott hűvösebb - és mondom barátomnak: nyitva a szerkesztőség, hátha bemennénk és beszélénk azzal, aki Degumberből visszatolonczoltatott! - mondta a kisebbik.

Az volt, akivel a mhowi vonaton találkoztam, társa pedig a marwari veres szakállas utas. Lehetetlen volt nem emlékezni egyiknek a szemöldökére, másiknak a szakállára.

Nem volt inyemre a találkozás, mert aludni szerettem volna már, nem csavargókkal trécselni.

- Mivel szolgálhatok? - kérdeztem tőlük.

- Egy kis félórát szeretnénk nyugodtan elbeszélgetni! - felelte a vörös szakállu. - Azaz, hogy jól esnék egy kis ital is (ne mereszd úgy a szemedet, Peachey, a fogadalom még nem érvényes), de legszükségesebb a jó tanács volna. Pénzt nem kérünk. Különben még szép, hogy önhöz fordulunk, mert ugyan csunyan bánt el velünk Degumberben.

A gépteremből a szerkesztőségbe vezettem őket, amelynek fala csupa térkép volt; a vörös szakállu ember jókedvűen dörzsölgette kezét.

- Már ez aztán beszéd! - mondotta - Éppen nekünk való hely. És most hadd mutatom be magunkat; ez, kérem, Carnehan Peachey kollegám, jómagam pedig Dravot Dániel vagyok s ami foglalkozásunkat illeti, jobb, ha minél kevesebbet tud arról, mert üztünk mi már mindenféle mesterséget. Voltunk katonák, tengerészek, szedők, fényképirók, korrektorok, vándorpapok és a Backwoodsman levelezői, a mikor megsejtettük, hogy a lapnak képviselőre van szüksége. Carnehan is józan ember, én is az vagyok. Ha reánk néz, meggyőződhetik róla. Akkor legalább nem vág majd a szavamba. Veszünk egy szivart, én is, ő is, így ni s ahogy rágyujtunk, abból ítélhet.

A kísérlet sikerült. Embereim tökéletesen józanok voltak s azért kezet fogtam mind a kettőjükkel.

- No szép! - mondta Carnehan, a nagy bozontos szemöldökü és megtörülte bajuszát. - Most már én beszélnék egy kicsit, Dániel. Végig csavarogtuk egész Indiát, javarészt négykézláb. Voltunk fűtők, gépészek, szatócsok, próbáltunk mi mindent és végtére abban maradtunk, hogy szűk nekünk India.

Szent bizonyos, hogy a szerkesztőség szűk is volt nekik. Ugy tetszett, hogy amint ott a hosszú asztalon ültek, Dravot szakállá a szoba egyik felét, Carnehan vállá a másikat tölti be.

Carnehan nem készült még el mondanivalójával:

- Félig sincsen még kiaknázva ez az ország, mert akik kormányozzák, nem szívelelik hogy hozzá nyuljon az ember. A tengerdrága időt mind kormányzásra fecsérlik; ást föl nem emelhetsz, követ el nem rughatsz, olajat nem kerithetsz, hogy a kormány rád ne förmedne rögtön: „Maradj nyugton, hagyj minket békén kormányozni!” Azért hát békén is hagyjuk, elmegyünk oda, ahol kevesebb az ember és ahol akad még nekünk valami. Nem vagyunk ijedős emberek, nem félünk mi semmitől, csak az italtól, arra pedig szerződést kötöttünk. Mondom, világga megyünk, mert királyok akarunk lenni.

- Királyok ám, de a magunk földjén! - dörögte Dravot.

- Hm, hm, - mondtam én - soká jártak a napban, forró az éjszaka is, nem jó volna, ha aludnának egyet a tervükre? Holnap aztán megint eljöhetnek.

- Részegek sem vagyunk, napszurást sem kaptunk, - felelte Dravot - Isten tudja, mennyit aludtunk mi már erre a tervre, most könyv és térkép kéne, mert tisztában vagyunk vele már, hogy egy hely van csak, ahol két izmos ember fölvergődhetik valamire. Ugy hiják, hogy Kafirisztán. Ha nem csalódom, Afghanisztán jobbfelől való sarkában van, tán háromszáz mért-földnyire Pesawar-tól. Harminczkét bálványa van annak a népnek, mi leszünk a harmincz-harmadik. Hegyes, völgyes ország és nagyon szépek az asszonyai.

- De ezt is köti a szerződés, - szól közbe Carnehan, - sem az asszony, sem ital, Dániel!

- Ennyi minden, amit Kafirisztánról tudok, no meg azt is, hogy senki sem járt még benne s hogy harcias nép lakik ott; már pedig ahol harcias nép akad, ott katonai tudományhoz értő ember mindig lehet király. Elmegyünk Kafirisztánba s ha összeakadunk egy királylyal, megkérjük tőle: „El akarod-e pusztítani ellenségedet?” s arra megtanítjuk, hogyan kell hadsereget szervezni, mert ezt értjük legjobban. Akkor aztán elcsapjuk a királyt, magunk ülünk a trónjára és dinasziát alapítunk.

Közbeszóltam:

- Ötven mértföldnyire se jutnak innen s darabokra konczolják magukat. Hiszen Afganisztánon által visz oda az ut. Csupa hegytaraj, jégmező arra a világ és angol ember még át nem jutott rajta. Ami nép arra lakik, állat az mind és még ha el is jutnának oda, semmire sem mennének velük.

- Az bizony megesik! - mondta Carnehan. - De jobb volna, ha kicsit bolondabbaknak nézne minket. Azért jöttünk ide, hogy halljunk valamit arról az országról, olvassunk róla és végig menjünk a térképein. Csak nézzen bennünket bolondoknak, de adjon könyveket.

Azzal a könyves-szekrénynek fordult.

- Hát komolyan beszél? - kérdeztem.

- Az ám, - felelte Dravot nyájasan. - Hadd lám a legnagyobb mappájukat, még ha üres is volna rajta Kafirisztán helye, azután jó lesz akármiféle könyv. Sokat ugyan nem tanultunk, de olvasni tudunk.

Kibontottam Indiának egy hatalmas mappáját, meg két kisebb térképet és fáradtságosan levettem az Encyklopaedia Britannica INF - KAN czimszavakat jelölő kötetét és látogatóim elmélyedtek benne.

- Ide nézz! - mutatott Dravot hüvelykujjával a térképre - Jagdallak-ig Peachey is, én is tudjuk az utat. Roberts seregével jártunk arra Jagdallak-nál, aztán jobbra fordulunk a Laghmann-pusztaságon keresztül. Akkor a hegyek közé jutunk, ahol hideg lesz egy kicsit, - tizennégyezer láb, tizenötezer láb - de a térképről úgy látom, nem soká tart.

Leszedtem neki Wood munkáját, melyben az Oxus forrásait ismerteti. Carnehan egészen el volt merülve az Encyklopaediában.

- Kevert népség, - jegyezte meg Dravot elgondolkozva - és semmit sem érünk vele, ha tudjuk is a törzsek nevét. Mennél több a törzs, annál több a háboruszkodás és annál jobb lesz a mi dolgunk. Jagdallok-ból Ashang-ba. Hm!

- Csakhogy nyilván nagyon hozzávetőleges ez a földrajzi ismertetés, - szóltam közbe. - Bizonyos, hogy senki sem tud arról az országról. Olvassa csak, mit mond Bellew.

- Vigye ördög Bellew-t! - felelte Carnehan - Istentelen pogány nép az mind, Dravot, de ez a könyv azt mondja, hogy rokonainknak vallják magukat.

Vendégeim Raverty-t, Wood-ot, a fényképeket és az Encyklopaediát tanulmányozták, én pedig szivaroztam azonközben.

- Sose várjon miattunk, - biztatott Dravot udvariasan - az idő most körülbelül négy óra. Hat óra előtt elmegyünk, ha aludni akar és nem lopunk innen semmit. Sose virrasszon miattunk. Jámbor bolondok volnánk, de ha holnap este elnézne a Szeráj-ba, mondanánk önnek egy istenhozzádot.

- Látom, csakugyan bolondok. Vagy visszatolonczolják önöket a határról, vagy darabokra aprítják abban a pillanatban, mikor Afganisztánba beteszik lábukat. Pénzre, ajánló levélre van-e szükségük, a jövő hétig segíthetek.

- Jövő hétig mi már nyakig benne leszünk a munkában - felelte Dravot.

- Nem olyan könnyű ám királynak lenni, mint ahogy látszik. Ha valamennyire elrendeztük majd királyságunkat, hiráddal leszünk róla s akkor feljöhet; segít majd kormányozni.

- Bolond ember, tudna-e olyan szerződést írni, mint ez ni? - mondta Carnehan büszkén és azzal egy fél árkus zsiros papirost tartott elé, amelyre ez volt ráírva. Kuriózum, volt, nyomban lemásoltam:

Szerződés, mely kötöttetett köztem és közted Isten nevében.

1. Együtt miveljük végig ezt a dolgot, már minthogy Kafirisztán királyai legyünk.

2. Mig evvel meg nem vagyunk, rá nem nézünk sem itálra, sem asszonyra, lett légyen az akár fekete, akár fehér, akár barna, hogy bajba ne jussunk.

3. Méltóságos és uri módon viselkedünk s ha ki melyikünk veszedelembé kerül, a másik melléje áll.

Aláírtuk te és én, máma:

*Carnehan Taliaferro Peachey
Dravot Dániel.
gentlemanek.*

- Az utolsó pontra nem is lett volna szükség, - jegyezte meg Carnehan szerényen elvörösödve, - de hát meg akartuk adni a módját. Hiszen ismeri a csavargó-népet, - amíg Indiából ki nem kerülünk, azok volnánk, Dani, azok volnánk mink is - és ugyan íránk-e ilyen szerződést, ha komoly nem volna a szándékunk? Hiszen arról a kettőről mondtunk le, ami nélkül nem élet az élet.

- Már pedig nem soká fognak ennek az életnek örülni, ha le nem tesznek eszeveszett kalandjukról... Aztán valahogy fel ne gyujtsák a szerkesztőséget! Kilencz óra előtt pedig menjenek el - mondtam nekik.

Még csak a térképeket mustrálták egyre, amikor elváltam tőlük, feljegyzéseket firkantottak a „Szerződés” hátára.

- De a Szerajhoz eljőjön ám holnap! - ez volt bucsuzó szavuk.

*

A Kumharszen-Szeraj szögletes gyűjtőmedre az emberiségnek; itt rakodnak le és fel az északvidékről érkező tevék és emberek.

Közép-Ázsia minden népe megfordul erre csakugy, mint India legtöbb néptörzse is. Összeakadt itt a bolkhi a bokharaival, a bengáli a bombayival s ki-ki igyekszik rászedni felebarátját. Vásárolhat itt az ember ponny-lovat, türkiszt, perzsa macskát, nyeregtarsolyt, kövérfarku birkát, sőt ingyen is megkap az ember sok mindenfélét.

Ebéd után csakugyan benéztem, hogy lássam, emberek-e szavuknak barátaim, vagy tán részegen fetrengenek valamerre.

Egy apró szalagokkal felcizomázott rongyos pap került elébem s nagy komoly ábrázattal forgatott egy papircsillagot. Nyomon követte a szolgája, aki egy kosár gyermekjátékot cipelt. Két teve hátára rakták fel holmijukat s a szeráj népe vihogva mulatott rajtuk.

- Bolond ez a pap! - mondtotta egy lókupecz. - Kabulba indul, gyermekjátékot viszen az emirnek. Vagy magasra kerül, vagy megkurtul egy fejjel. Reggel került ide s azóta örökké járja a bolondját.

- Isten gondját viseli a bolondoknak! - dünnyögte egy nagy tokáju üzbég, tört hindu nyelven. - Mert hát a jövődbe látnak...

- Ki hitte volna, hogy karavánomat kifosztják majd Shinwaris-nél, csaknem a hágó előtt!? - dörmögte egy rajputánai kereskedőczég utazója, akinek rakományát épp a határszélen rabolták el haramiák; szerencsétlenségén az egész bazár nagyokat mulatott. - Hej, pap, honnan kerülsz ide és mi járatban vagy?

- Roumból jövök - felelte a pap s megforgatta papírszalagját. - Roumból, - ezer ördög fujt rá a tengerre. Oh, tolvajok, haramiák, hazugok, Pir Khán áldása legyen a disznókon, ebeken és esküszegőkön! Ki lesz pártfogója Isten szolgájának s viszi el északra, hogy bűvös szereket áruljon az emirnek? Jó dolga lészen annak, aki befogadja karavánjába: tevéi annak meg nem pókosodnak, gyermekei meg nem betegednek, felesége hü lesz, míg odajár. Ki segít rajtam? Pir Khán oltalmazza javait.

Azzal felhajtotta kaftánja szárnyát és tánczra kezdett a kipányvázott lovak közt.

- Husz nap múlva indul egy karaván Pesavarból Kabulba, - mondta egy eusufzaji kereskedő - azzal mennek az én tevéim is. Állj be te is abba a karavánba, hogy szerencsével járjon.

- De én most akarok menni mindjárt! - üvöltötte a pap. - Iziben elindulok szárnyas tevémen s egy nap sem telik bele, Pesavarban leszek. Hej, Hazar Mir khán! - rivallt szolgájára - kösd ki a tevéket, de hadd ülök fel előbb a magaméra.

Felült reá, azzal felém fordulva, ezt kiáltotta:

- Kisérj hát el egy kicsit, szahib, mutatok én neked olyan bűvös szerszámot, amivel Kafirisztán királya válhatik belőled.

Hirtelen világosság gyult fejemben s nyomon követtem a két tevét, míg a szerájából kiértek a szabad utra.

Ott megállott a pap.

- No, mit szólsz hozzá? - kérdezte angolul. - Carnehan nem ért a nyelvükön, hát szolgálommá szegődtettem. Javából való egy szolga, nem hiába veszködöm én tizen négy esztendeje ebben az országban. Jól beszéltem, ugy-e: Pesavarban hozzáragadunk egy karavánhoz, úgy megyünk Jagdallakig; ott tevéink árán szamarakat vásárolunk s azokon indulunk Kafirisztánba. Papírcsillagot az emirnek! az ám! Nyuljon csak be ide a nyereg alá!

Benyultam s egy Martini-puska agyához, azután másikhoz, harmadikhoz ért kezem.

- Husz darab! - jegyezte meg Dravot pökhendien. - Husz darab s a papírcsigák, meg a porcellán bábuk alatt a puskaapor.

- Isten vegye irgalmába magukat, ha megfogják ezzel a holmival. A pathanoknak annyit ér egy Martini ezüstben, mint amekkora a sulya.

- Hát megérne ezeröt száz rupiát, - összekoldultuk, lopkodtuk a pénzt - annyink fekszik a két tevében. Nem hagyjuk ám, hogy lefüleljenek. Rendes karavánnal kelünk át a Khaiberen. Már ugyan ki bántana egy bolond papot?

- Szolgálhatok-e valamivel? - tudakoltam végtelenül csodálkozva.

- Még nem, de majd. Adjon valami zálogot testvér, hogy lássuk, szívesen tesz értünk valamit! Annak idején Marwarban, tegnap a szerkesztőségben tett szolgálatot nekem. Királyságom felét önnek adom, mint a mesében szokás.

Lecsatoltam óralánczomról egy kis mágnestűt s a papnak adtam.

- Isten vele! - mondta Dravot, óvatosan kezét nyujtva. - Nagy időre utólszor fogom meg angol ember kezét. Rázd meg te is Carnehan! - kiáltotta, mikor a másik teve is hozzám ért.

Carnehan lehajolt és akkor összeparoláztunk.

Azután eltűntek az út porában a tevék s én csodálkozva maradtam egymagamra. Az álruhának semmi híját sem tudtam felfedezni. A szeráji jelenet arra volt bizonyosság, hogy a benszülötteket is tökéletesen megcsalta hűsége. És most már igazán nem látszott lehetetlennek, hogy Carnehan és Dravot leleplezés nélkül át tudnak majd vergődni Afganisztán határán. De a határon túl halál a sorsuk, kikerülhetetlen nyomorult halál.

Tíz nappal utóbb egy benszülött barátom, aki pesavari hírekkel szokott jól tartani, így zárta levelét:

„Nagy mulatságot keltett erre valami bolond pap megérkezése, aki a bokharai emirhez készül, hogy apró bábukat varrjon nyakába, a miknek ő bűbájos erőt tulajdonít. Pesavaront ment keresztül és a Kabulnak tartó második nyári karavánhoz csatlakozott. A kereskedők szívesen látják, mert babonás létükre szent a hitük, hogy az ilyenfajta bolondok szerencséjével járnak.”

Tehát valóban átkerültek a határon!

Imádkoztam volna értük egy verset, de épp azon éjjel halt meg valami igazi király Európában és nekrológust kellett róla írnom.

A világ kereke örökké egyazon kerékvágásban forog.

Elmult a nyár, el utána a tél is, hogy megjöjjenek s azután eltűnjenek ismét.

A napilapom még egyre élt s én még mindig dolgozótársa voltam. A harmadik nyár egyik forró éjszakáján egyszer megint rendkívüli szám volt készülöben és épp oly feszült várakozással lestünk a táviratra, mely a világ tulsó feléről volt érkezendő, mint azelőtt.

A két esztendő folytán, ami elmult, meghalt néhány ember, a gépek nagyobb zajjal működtek s a szerkesztőség kertjében hosszabbra nyult föl néhány fa.

Ennyi volt az egész változás.

Átmentem a nyomdába s erre szakasztott olyan jelenet következett, mint amelyet már föntebb leírtam.

Idegeim feszültsége nagyobb volt most a kétév előttinél is, s a hőséget elviselhetetlennek éreztem.

Három órakor kiadtam a parancsszót:

- Nyomjátok a lapot! - s éppén indulóban valék, amikor egy összetört férfi csuszott székemhez.

Sarlóvá görbült, feje válla közé csuszott s úgy vonta a lábát, akár a medve!

Megkülönböztetni alig tudtam, ha lépett-e, vagy vánszorgott tán a rongyokba burkolt pityergő nyomorék. Azt kiáltotta, hogy visszajött s a nevemen szólított.

- Van-e egy korty pálinkája? - kérdezte nyöszörögve. - Az Isten szent nevében adjon egy kupiczával!

Visszamentünk a szerkesztőségbe, - emberem fájdalmasakat nyögött - azzal felcsavartam a lámpát.

- Nem ismer meg? - lihegte, leroskadva egy székre s azzal a világosság felé fordította megnyult arcát, amelynek szélét fölül deres haj borította.

Alaposan szemügyre vettem; láttam én már valahol ezt a szemöldököt, amely hüvelyknyi széles fekete szalag alakjában vonul el az orr fölött, de hogy hol - meg nem tudtam volna mondani.

- Nem emlékezem! - feleltem, azzal whiskeyvel kínáltam. - Mivel lehetek szolgálatára?

Felhörpintette az italt és reszketett, pedig fullasztó volt a forróság.

- Visszajöttem - ismételte vendégem - Kafirisztán királya voltam, én, meg Dravot... koronás királyok voltunk. Itt főztük ki a dolgot. Az ur akkor itt ült s adott könyvet... Peachey vagyok, Carnehan Taliaferro Peachey... ön pedig szakadatlanul itt kuksolt azóta... Én Istenem!

Nem kissé lepett meg kijelentése és meglepődésemet nem is titkoltam.

- Igen bizony! - mondotta, rongyba burkolt lábát dörzsölgetve. - Igaz, mint a szentírás. Királyok voltunk, fejünkön a korona... én, meg Dravot... szegény Dániel, szegény Dániel!... ha meg úgy rimázkodtam is, sose vetett a szavamra.

- No még egy kortyot, - biztattam jó lélekkel, - szedje össze magát. Mondjon el elejétől végig mindent, amire csak emlékezik. Tevén mentek át a határon. Dravot örült papnak, ön szolgájának öltözött. Emlékszik rá?

- Nem ment még el az eszem, de elmegy nemsokára. Hogy ne emlékezném. Nézzen rám, különben szétszóródnak szavaim és ne szóljon egyet sem.

Előre hajolt, én pedig merően rászögeztem a szemem.

Egyik kezét az asztalra tette, a másikkal megfogta csuklóját. Görbe volt az, akár a madár ujjá s a hátán egy gyémánt formájú, csipkés szélű folt piroslott.

- Ne oda nézzen... a szemem közé! - mondta Carnehan - Rátérek erre is, csak az Isten szerelméért, el ne terelje figyelmemet... Hát elindultunk a Karavánnal s bolondoztunk egyre én, meg Dravot, hogy mulattassuk az embereket. Dravot esténként, vacsorafőzés közben, úgy megkaczagtattott bennünket... azután meg... hogy is volt azután? Igaz a' apró tüzeket raktak, a szikrák Dravot szakállának ugrottak... úgy kaczagtunk, majd meghaltunk bele. Apró vörös tüzecskék voltak és a Dravot nagy, vörös szakállára pattantak át...

Elfordította szemeit és bambán mosolygott.

- Jagdallakig mentek a karavánnal, azzal, amelyik azokat a tüzeket gyújtotta - szóltam közbe találomra - Jagdallakig. Ott letértek az utról s úgy érkeztek Kafirisztánba.

- Dehogy, dehogy! Hova beszél!? Még Jagdallak előtt lefordultunk, mert azt hallottuk, hogy nem jók az utak. Nem is voltak jók azok, a mi két tevének, az enyémmek, meg Dánielének... Hogy a karavántól elváltunk volna, Dravot lehányta ruháját, én is a magamét. Azt mondta, leszünk már most pogányok, mert a kafirisztániak mozelmitával szóba nem állanak. Gunyát váltottunk annak rendi-módja szerint. Soha olyan ábrázatot, a minő volt Dravot Dániel nem láttam, nem is fogok látni soha olyant. Fél szakállát lepörzsölte, vállára birgebőrt kerített s a kafirok módjára lenyirta haját. Le az enyémet is és aggatott rám csodatarka rongyokat, hogy pogánynak nézzen mindenki. Merő hegy volt az a vidék, tevéink a sok hegy miatt alig tudtak már lépni. Csupa magas és fekete hegy s a mikor hazakerültem mostanában, láttam, hogyan tülekednek egymással, akár a vadkecskék. Hej, temérdek a kecske Kafirisztánban. És a hegyeknek sincsen nyugtuk, akár csak a kecskének... Unos-untalan tülekednek, még éjszakára sem hagyják békén az embert.

- No még egy kupiczával! - biztattam külön meg-megnyomva minden egyes szót - Hát aztán mihez kezdett Dravot Dániel, meg Peachey, mikor a tevék lépni se tudtak már Kafirisztán járhatatlan utain.

- Kiki a maga módja szerint tett. Volt ott egy ember, valami Carnehan Taliaferro Peachey, Dravotnak bajtársa. Beszéljek róla? Hát elpusztult arra messze a kutya hidegben. Hopsza! le a hidról. Ugy kerengett, forgott a levegőben az öreg Peachey, akár a garasos papircsillag, amivel jó vásárt lehetne csapni az emirnél. Dehogya is egy garasért... hármát adtunk két garasért azokból a csillagokból, ha nem tévedek. A tevék - mondom - egy pipadohányt sem értek, azért Peachey biztatta Dravot-t: gyerünk innen az Isten szerelméért, a mig le nem kapják vállunkról a fejünket; azzal megölték ott a hegyek között a tevéket, mert nem volt egy falatjuk sem már, de előbb leszedték hátukról a puskákat és löszert.

Kis idő múltán két ember látszik az uton; négy öszvért hajtottak. Dravot elibük ugrik és nagyot rikolt rájuk:

- Mi az ára a négy öszvértnek?

Feleli az egyik.

- Aki vásárlni tud, tud a' rabolni is! - de annyi ideje sem volt, hogy késéhez kapjon, már kitékerte a nyakát Dravot. A másik elszelelt. Carnehan ekkor az öszvérekre rakja a tevékről leszedett puskákat s arra neki a fagyos-jeges, hegy-völgyes országnak... ut akkora se látszik sehol, mint akár a tenyerem.

Elhallgatott egy percre s azonközben megkérdeztem tőle, hogy emlékszik-e még reá, milyen volt az ország, amelyben utaztak.

- Emlékszem én, de már nem olyan jó a fejem, amilyen volt. Szögeket kalapáltak belé, hogy jobban megértsem, hogyan halt meg Dravot. Csupa hegy-zug volt a vidék, az öszvérek csökönnyösek s ember alig akadt élénk hébe-korba. Csusztak, másztak hegyen át, völgyön túl s Carnehan untalan kérte Dravot-ot, ne énekeljen, ne füttyöljön olyan hangosan, mert még a nyakukba talál zuhogni valami lavina.

De Dravot váltig azt felelte: ha király léte még nem is nótázhat, nem érdemes akkor királynak lenni. És nagyot huzott az öszvérekre és tiz fagyos napig rá se hederített semmire.

- Széles, sik völgybe jutottunk, köröskörül csupa merő hegy s mivel az öszvérek végüket járták, megöltük őket, mert nem volt ennivalónk sem az ő, sem a magunk számára. Ráültünk a ládáinkra, azzal játszottunk páros-páratlant a töltényekkel, a mikből kihullott a golyó.

- Akkor tiz ember, tiz nyilas, ijjas ember száguldott le a völgybe és veszett kiáltozással kergetett vagy husz nyilas, ijjas embert. Csupa fehér ember volt a tiz, fehérebb bőrűek, mint ön, vagy én, a hajuk sárga volt, a természetük nagyon szép. Dravot kicsomagolja a puskákat és azt mondja: „Kezdhethük a munkát!” Azzal a tiz ember mellé állunk, Dravot a másik csapat közé lő kétszer; egy ember fel is bukik, kétszáz jardnyira a sziklától, amelyiken ülünk. A többi nekiiramodott, de Carnehan és Dravot ültükből leszedeggették őket lábukról.

- Akkor odamegyünk a tiz emberhez; azok is ott futottak a hóban s ránk lönek holmi hitvány kis nyilakat. Dravot elsüti puskáját fejük fölött, amire ők egytől-egyig hasra vágódnak. Arra Dravot hozzájuk lép, megrugdossa, majd fölemeli őket és megrázza kezüket barátságára jelül.

- Elhívja őket azután a holminkhoz, rájuk bizza a ládákat és olyan méltóságosan integet kezével, mintha király volna már. Azok meg vállukra kapják a podgyászt és vezetik őket a völgyön át egy fenyőbenőtte domb tetejére, egy halom vastag kőbálványhoz. Dravot odamegy a legvastagabbikhoz, - Imbrának hívják a ficzkót - egy puskát, meg egy patront rak lábához,

összedörgöli vele orrát, megveregeti feje lágyát, azzal tiszteleg. Akkor odafordul az emberekhez, fejét megbólintja s azt mondja:

- Rendben van! Összeismerkedtem velük, az egész vén társaság jó barátom.

Arra feltátja száját, belé mutat és mikor az egyik ember ennivalót hoz, azt feleli: nem! s mikor a másik ember hoz falnivalót, akkor is azt mondja: nem! - de mikor a vén pap, a falu bölcse viszi elé az ételt, azt mondja nagy kényesen: jól van! - azt nyugodtan bekebelezi.

- Így jutottunk el az első faluba baj nélkül, akárha az égből pottyantunk volna le. Hej bizony egy istenverte bürüről zuhantunk le, ki kívánhatná az ilyen embertől, hogy még jó kedve is legyen.

- No egy kis pálinkát, aztán folytassa! - mondtam biztatóan. - Tehát az első falut elfoglalták. Hát király hogyan lett?

- Nem én voltam a király, - felelte Carnehan - Dravot volt a király és nagyon jól festett fején az aranyos korona. A faluban telepedtünk meg és Dravot minden áldott reggel a vén Imbrához ült, a nép meg odasereglett mind és imádkozott. Mert hát így parancsolta azt Dravot.

- Akkor egy csapat ember ront megint a völgybe s Dravot meg Carnehan, minekelőtte csak sejtenék is azok, merre vannak, sorra leverik őket golyóikkal. Aztán leszaladnak a völgybe, aztán föl a másik oldalon s egy falura bukkannak, szakasztott ugyanolyanra, mint az első; a nép térdre vágódik előttük és Dravot azt mondja:

- No, mi baja a két falunak egymással?

A nép egy asszonyra mutat, - épp oly fehér volt az istenadta, mint akár ön vagy én - egy asszonyra, akit elraboltak és Dravot visszaviszi őt az első faluba, megszámlálja a halottakat - nyolczan voltak.

Aztán mindenik halott ember mellé néhány csöpp tejet fröcscsent a földre, meglóbálja karját, akár a szélmalmost, ugy mondja: „Rendben van a dolog!”

Akkor ő is, Carnehan is karonfogják a két falu véneit, lemennek a völgybe és rendre megmutatják, hogyan kell barázdát vonni lándzsával épp a völgy közepén és a barázda mindkét feléről egy-egy hantot ad nekiök.

És leszalad akkor az egész nép, üvölt, mint a sakál és Dravot azt mondta:

- Eridjetek, miveljétek a földet, hajtsatok gyümölcsöt, szaporodjatok!

Nem értették ugyan, de szót fogadtak.

Azután rendre kérdezzük, minek mi a neve nyelvükön, hogy hijják bálványait, mi a neve kenyérnek, tűznek, víznek, miegymásnak s Dravot mindenik falu papját fölviszi a bálvány elé, lelkére köti, hogy el ne mozduljon onnan, hanem ítélkezzék, mert ha rendben nem lesz valami, föbe puffantja.

- Egy hét sem telik benne s olyan szép nyugalmasan mivelik a földet, hogy no; a papok ítélkeznek s jelekkel mondják meg Dravotnak, kinek mi baja.

- Szépen indul a dolog, - mondja Dravot - szent bizonyos, azt hiszik, hogy istenek vagyunk.

- Carnehan, meg ő kiválogatnak a javából husz legényt s kitanítják őket, a puskát hogy kell elsütni, négyes sorokba hogyan alakuljanak s előrenyomulni mint kell. A ficzkók hamar beletanulnak.

Akkor Dravot előszedi pipáját, dohányzacskóját, egyiket az első, a másikat a második faluban hagyja, azzal megindulnak a harmadik völgy iránt, hadd lássuk, mi ott a tennivaló. Csupa

szikla, közöttük egy kis falu. Mondja Carnehan: „Küldd el őket a másik völgybe s adj nekik holmi gazdátlan földet.” Gyatra egy nép voltak. Előbb gidóvérrel kentük meg őket, hogy annál furcsábbnak tessenek nekik a dolog, úgy eregettük őket az új királyságba.

Szép rendben letelepedtek. Carnehan pedig Dravot után vetette magát, aki akkorra a negyedik völgyben járt, a hol egyébre sem akadt hónál, jégnél, sziklánál. Egyetlen szál ember se botlott elének, a seregből elfogy a lélek, de akkor Dravot agyonlő egy embert és addig nyomul előre, a míg talál végtére egy falut s abban embereket. A hadsereg megmagyarázza nekik, ha jól akarnak, el ne süssék ránk a kanóczos puskáikat, mert azok voltak velük.

Összekomázkodtunk a papokkal, én két emberrel ott maradok és gyakorlatot tartok a néppel. Egyszerre csak egy menykő nagy főnök dobolva, trombitálva baktat át felém a havon, mert hallotta, hogy új isten támadt erre. Carnehan közibük puffant s egyiküket elküldi a más-világra. Azután váltig magyarázza a főnöknek, hahogy szereti az életét, kerüljön közelébb, parolázzunk össze, a sereg pedig el ne mozduljon álló helyéből.

A főnök elém is somfordált, összeparolázzunk, a mire Carnehan forgatni kezdi kezét, szakasztott azon mód, a hogyan Dravot szokta. A főnök eltátja száját és simogatja szemöldökömet. Carnehan akkor jelekkel kérdi a főnöktől, ha van-e ellensége? - „Van ám” - feleli az.

Carnehan kiválogatja ekkor a legények színét-javát, a maga két emberével meg fejükbe vereti a gyakorlatokat. Két hét sem mulik el s úgy értettek a dologhoz, akár az önkéntesek. Arra fölmasirozunk a főnökkel egy pogány, nagy lapos hegynek a tetejére, a főnök uczuz neki, leiramodik a faluba, elfoglalja, mi hárman meg, akiknek Martinijük volt, csak úgy fujjuk a sok golyót az ellenség közé. Elfoglaltuk a falut. Akkor én a kabátomból szakítok egy darabra valót a főnöknek és mondom neki az írással:

- Csak foglalgass, a míg én odajárok.

Lehettem tőle vagy tizenhatsz jardnyira a sereggel, hát egy golyót hullajtok mellé a hóra, hogy el ne felejtene, ki volnék; attól egész népe földre vágja magát. Aztán levelet írok Dravotnak; mondom: tulajdon kezébe, akárhol is legyen, szárazon vagy vizen!

Megkoczkáztattam, hogy kizökkentem a kerékvágásból, de azért mégis közbeszóltam:

- Hogyan tudott arra levelet írni?

- Hogy levelet? Az ám. Levelet. Csak nézzen fel a szemem közé. Madzagból tekert levél volt az. Egy vak koldus tanított meg a mesterségre Pendsabban.

Magam is emlékszem, egy vak ember nyitott be egyszer a szerkesztőségbe. Valami görbe pálcza meg madzag volt vele. A madzagot a maga módja szerint rátekerte a pálczára s órák meg napok multán is le tudta olvasni a mondatot, a mit rácsavart volt. Tizenegy hangra csökkentette az ábécét, engem is megtanított volna rá, csak hogy nem boldogult velem.

- Hát, mondom, elküldtem a levelet Dravotnak s megizentem, hogy jöjjön vissza, mert a királyság akkora, hogy egymagam el nem igazodok véle; azzal megindultam az első völgy iránt, megnézem, úgy gondoltam, mennyire vannak a papok a munkával. Azt a falut, a melyiket a főnökkel kerítettünk meg, Baskajnak, az első falunkat meg Ez-Hebnek hívták. Az ez-hebi papok jól dolgoztak, de a birtokok miatt sokat czivakodtak s olyankor ész kellett, hogy eldöntsem a pert.

Minthogy pedig a szomszéd faluból éjjelenként nyilakkal támadtak, kimegyek, körülnézek, keresem a falut s ezer jardról addig lődöztem, amíg csak el nem fogyott mind a patronom, a mit oldalukba szántam. Akkor vártam Dravotra és békén tartottam népemet.

Egyszer reggel csuda nagy dobolást, kürtölést hallok; hát nem Dravot jön lefelé seregével a dombról, még száz ember is lép a nyomában s a mi legcsudálatosabb volt, aranykorona a fején.

- Csuda nagy dolog ez te, Carnehan, - mondja Dániel - minden a miénk már erre. Én a Nagy Sándor, meg a Semiramis királyasszony fia volnék, te pedig vagy az öcsém, azonfelül pedig Isten! Még ilyent! Hat álló hete masirozok, verekedek a sereggel s tiz napi járóföldön minden kis vaczak falu beadta derekát szép szóra. És a mi első, markomban az üstökük, majd meghidd; neked még koronát is keritettem. Kettőt kovácsoltattam Suban, vagy minek hijják azt a fészket, ahol annyi az arany, mint birkában a fagygyu. Tömérdék arra az arany, a sziklából türkizt tördöstem le lábammal, a folyók iszapja csupa gránátkő s ehun egy darab borostyánkő, úgy hozta egy ember. Hidd össze a papokat, oszt nesze, nyomd fejedbe a koronát.

Egy ember szétveti a fekete szőrtarisznyát, én meg fejembe csapom a koronát. Szük is volt, nehéz is volt, de csak türtem a dicsőségért. Kovácsolt aranyból készült, öt fontot nyomott s olyan volt, mint az abroncs.

- Hallod-e, Peachey, - mondja Dravot - akár fegyverhez se nyuljunk ezután, Istenemre, kisegit a szabadkőmives-mesterség!

Azzal elém vezette a főnököt, akit Baskajban hagytunk, Billy Fish volt.

- Szoritsd meg a kezét! - mondja Dravot; én megszoritom s abban a nyomban észreveszem, hogy ő is szabadkőmives. Egyet se szóltam, csak a legényfogást próbáltam ki rajta. Visszaadta, jól van! Megpróbáltam a mesterfogást, de már azt nem tudta.

- Legény! - mondtam Dávidnak - A jelszót tudja-e?

- De tudja ám! - felelt Dávid - Nem csak ő, minden pap tudja.

- Igazi csoda volt! A főnökök és papok úgy el tudtak igazgatni egy legénypáholyt, akárcsak mi; a jeleket a sziklákba vésik, de a harmadik fokozatot nem ismerik, azért jöttek hozzánk. Régen tudtam, hogy az afgánok ismerik a legényi rangot, de erretájt csoda ez. Isten vagyok és nagymester; harmadrendű páholyt nyitok s előléptetjük a papokat, meg a községek fejeit.

- Hej, nem törvényes dolog ez - mondok - páholyt nyitni meghatalmazás nélkül, már pedig mi sohasem voltunk tiszték a páholyban.

- Nagyszerű egy fogás! - mondja Dravot. - Olyan simán karikázik majd vele az ország, akár a négykerekű kocsi a lejtőn. Okoskodásra nincsen most idő, mert könnyen ellenünk támadhatnak. Negyven főnök a szárnysegédem, elő is léptetem őket, már amennyire megérdemlik. Szállásold el az embereket a falukba s igyekezzünk összeeszkábálni valahogyan egy páholyt. Az Imbra-templom jó leszen gyülesteremnek. Az asszonyok meg majd megcsinálják a kötényeket, csak meg kell mutatni nekik, hogyan.

Szinte hanyatt vágódtam, de jutott még annyi eszem, hogy belássam, micsoda nagyszerű fogás lesz ez a páholy dolga. Megmutattam a papok feleségeinek, a rangbeli kötényeket hogyan csinálják, de Dravot kötényét késsel szegettem be, a jelvényeket türkiz kőből rakattam ki, fehér bőrön, nem vásznon. Mesterszéknek egy nagy, koczkaalaku követ tettünk a templomba, a tiszték számára meg apróbb köveket; a padlót teli festettük fehér négyszögekkel és hát megtettünk minden tőlünk telhetőt.

Az éjjel a dombon tartottuk meg örömtüzek körül a fogadást s ezen Dravot kijelentette, hogy Nagy Sándor fiai vagyunk, azonfelül istenek és volt szabadkőmives nagymesterek s azért jöttünk, hogy Kafirisztánt olyan országgá alakítsuk, a hol minden emberfia békén eheti majd kenyerét, békén ihatja italát; legszükségesebb azonban, hogy engedelmeskedjék nekünk.

A főnökök rendbe elébünk járultak, megrázták kezünket, mindannyian szőkék, fehér bőrűek voltak, akár ha csak régi barátaink kezét rázogattuk volna.

El is kereszteltük őket indiai barátaink neveire, a szerint, hogy ki melyikükre melyik jutott eszünkbe. Az egyik lett Billy Fish, a másik Holly Dilworth, Pikky Kergan, ez az utolsó tulajdonképp főnöke volt egy ruhowi bazárnak, stb.

Következő éjszakán esett a legfurcsábbik csoda a páholyban. Egy öreg pap untalanul rajtunk tartotta a szemét, a mitől igen kellemetlenül éreztem magamat, mert tudtam, hogy magunknak kell kieselnünk a szertartásokat, azt meg nem tudtam, mennyit értenek ezek hozzá. Az öreg pap idegen volt, Baskaj falun tulról jött.

Dravot felkötötte a mesterkötényt, a mit a leányok készítettek neki. A mi papunk abban a szempillantásban nagyot vakkant s neki igyekszik, hogy felfordítsa a követ, a melyiken Dravot ült.

- No most végünk van! - mondom. - Így nyisson páholyt az ember, engedelem nélkül.

Dravot még akkor se hunyorított, amikor tiz pap nekiesett a nagymesteri széeknek és felborította azt, mivelhogy Imbra szent kövének nézték. A pap dörgölni kezdi a kő alját, lekaparja róla a piszkot, azzal mutatja a többi papnak a mesterjegyet, ugyanazt, amelyik Dravot kötőjén is látszik.

Maguk az Imbra-templom papjai se tudták, hogy rajta van. Az öreg pap elvágódik Dravot előtt és csókolja lábát.

- Megint kedvezett a szerencse! - mondja Dravot a páholyon által. - Most már nyugton lehetünk.

Arra földhöz vágja puskámat s mondja:

- Tekintélyemnél fogva, a melylyel tulajdon jobb kezem, meg Peachey ruházott fel, kijelentem ezennel, hogy én az egész kafirisztáni szabadkőmivességnak s ezen ország anyapáholyának nagymestere vagyok, ezenfelül pedig Peacheyvel együtt Kafirisztán királya.

Azután fejébe nyomja koronáját, én az enyimet - az első pallér én voltam - s megnyitottuk a páholyt.

Csoda volt az! A papok olyan egy-kettőre beletanultak a két első rang dolgaiba, mutogatni sem kellett nekik semmit.

Akkor Peachy, meg Dravot előléptették a főpapokat és távol eső faluk fejeit. Billy Fish volt első a sorban és mondhatom, szeme-szája elállott volna belé. Csak ugy találomra próbáltuk ugyan a szertartást, de czélt nem értünk vele. Csak tiz embert válogattunk ki a legelőkelőbbek közül, azokat tüntettük ki, mert nem akartuk, hogy közönséggé válják a kitüntetésünk. Pedig ugyan kiáltozott a többi is, hogy előlépne ő is.

- Hat hónap multán megint leszen gyűlés, - mondja Dravot - addig meglátjuk hogyan viselkedtek majd.

Azután kérdezi: mi, hogyan van a falukban s kiveszi belőlük, hogy ott szakadatlan a czivakodás és villongás, bár rég ideje belefáradtak már ebbe. És a mikor egymással békén vannak, a mozelmitákkal akad bajuk.

- No azokkal elbánok, csak ide betegyék a lábukat! - mondta Dravot. - A tizedik embert mindenik törzsből küldjétek a határra, ide pedig kétszázat... majd begyakoroljuk őket. A ki becsületesen viselkedik, se főbe nem löjjük, se lándzsával át nem lyukasztjuk, s hiszem, rá nem szedtek, mert hisz fehér emberek volnátok, Nagy Sándor fiai, nem afféle fekete mohamedánok. Az én népem vagytok és istenucscse - mondja Dravot, angolra fordítva a szót - vagy mustrának való népet gyurok belőletek vagy belepusztulok.

Elszámolni is nehéz volna, a hat hónap alatt mi mindent miveltünk. Dravot annyifélet tett, a minek felét sem értettem, a nyelvüket is úgy megtanulta, hogy én soha úgy.

Rámbizta, hogy segítsek a népnek szántani, hogy néhanapján élére álljak a sereg egy részének és sorra vegyem a többi falut, kötélbűrűket verjek a vízmosásokon át, amik keresztül-haránt szántogatják az országot. Dravot jó lélekkel volt hozzám, de mikor a fenyő-erdőben járt föl, le, oszt tépegette mind a két kezével nagy, veres szakállát, tudtam mindjárt, hogy alighanem olyan tervet forgat, amihez én nem tudok. Csak vártam a parancsait.

A nép előtt soha meg nem alázott engem Dravot. Tőlem, meg a seregtől féltek, de Dánielt szerették. Nagyon barátkozott a papokkal és a főnökökkel, de a dombokon akárki átjöhetett panaszával, Dravot mindenkit meghallgatott szépen. Mindjárt összehívott négy papot s megmagyarázta nekik, mit műveljenek. Billy Fish volt rendszerint az egyik Baskajból, a másik Pikky Kergan, Suból a harmadik, meg egy vén főnök, akit mi Kafuzelumnak kereszteltünk el, mert valami olyasféle volt a becsületes neve s tanácsot ültünk velük, ha valamelyik kis falu összeczivódott a másikkal. Ez volt Dániel haditanácsa és a baskaji, sui, madorei, khavaki papok voltak a titkos tanácsosai. Ők határozták el, hogy negyven ember husz puskával és hatvan türkiz-szállítóval, az én vezetésemmel Gorbandba menjen és az emir kabuli műhelyében készült Martini-puskákat vásároljon; a herati ezred türkizért nemcsak a puskáit, a lelke üdvösségét is odaadná.

Egy hónapot töltöttem el Gorbandban; a legszebb türkizdarabokkal a kormányzónak tömtém be a száját, megvesztegettem az ezredest is és kettőjük segítségével száznál több Martini puskát, száz java Kohat Izail-fegyvert hordtam össze, amik hatszáz jardra is elvisznek, azután meg holmi gyatra fölszerelést is, már amennyit negyven ember elbirhatott.

Mikor hazaértünk, szétszótattam a fegyvereket azok közt, kiket a főnökök tanulásra elküldtek hozzám. Dravotnak annyi volt a dolga, hogy ujonczaival veszkelődni nem jutott ideje, de segített a régi sereg, amelyet elsőnek szerveztünk volt; ötszáz olyan embert állítottunk talpra, aki értett valamit, kétszáz olyat meg, aki a lövéshez is sejtett. Még a kézzel készült puskák is csudaszámba mentek nekik. Dravot örökké löporgyárakat emlegetett mikor tél küszöbén a fenyvesben sétálgattunk.

- Nem is ország lesz az, - mondja - a mit csinálók, hanem birodalom. Hiszen nem is szerencsének ezek, hanem angolok. Csak a szemüket nézd, a szájukat. Odahaza széken ülnek. Hacsak a papok meg nem rémülnek tőle, tavasszal népszámlálást kezdek. Akárhova tegyenek, ha két millió embert össze nem számlálók ezeken a dombokon. És a faluban tenger a gyerek. Két millió lélek. Kétszázötvenezer katona, még pedig angol katona. Éppen csak puskát kell keríteni számukra és kiképezni őket. Kétszázötvenezer ember üt rá oldalt Oroszországra, ha Indiára találja tenni a kezét. Császárok leszünk, fiam Peachey, - mondotta szakállát ránczигálva, - világon uralkodó császárok. Brooke radzsa elbujhat mellettünk. Az alkirály sem lesz nagyobb ur, mint én, irok majd neki, küldene tizenkét jóféle angolt, tizenkét ismerőst, hogy segítsenek a kormányzásban. Például Mackrayt, a segowlíi őrmestert... hej, de sok jó ebédet ettem nála s a felesége is adott egyszer egy nadrágot. Meg Donkint, a tunghu dzsájli börtönőrt, de száz ilyen akad Indiában. Miért ne tenné meg az alkirály, ha kérem. Mihelyt tavaszra fordul az idő, menten küldök hozzá egy embert s ugyanezzel kéri majd a nagypáholy jóváhagyását, amiért hogy a nagymestert játszottam. Elszállítatom majd ide a Sniders-puskákat is mind, mihelyt Martini-puskákat kapnak a benszült csapatok Indiában. Biz azok alighanem ócskák lesznek, de megteszik itt a magukét. Husz angol, százezer Sniders előtt nincs az az emir, aki megálljon a lábán, - huszezer font adóból körülbelül futja majd az esztendő, azzal punktum: megvan a császárság. Mikor aztán megleszek mindennel, térdre vágódom Viktória királyasszony előtt, azzal odanyujtom neki a koronámat, azt, amelyik a fejemen van; ő meg majd azt mondja:

- Keljen föl, sire Dániel Dravot!

Nagy szó ám ez, teremtuścse nagy szó! De addig, hej, sok még a dolog mindenfelé... Baskajban, Kavakban, Suban, mi egyebütt.

- Már ugyan mi dolog akadna arra? - mondok. - Az őszön csak nem kezdesz katonai gyakorlatokat. Ihol, ezek a fekete felhők. Alighanem havat hoznak.

- Nem erről van szó, - mondta Dániel - azzal nagyot csapott a vállamra, - nem erről van szó és aztán dehogy is akarnám az érdemeidet kurtítani, hiszen nincs az az ember, aki eljött volna velem ide s megtette volna értem, amit te miveltél. Az atyaisten is vezérnek szánt, meg aztán a nép is kedvel; de mennykő nagy ez az ország és bizony nem tudsz úgy a kezem alá járni, Peachey, ahogyan kék.

- Vigyen az ördög bolond papjaidhoz! - kiáltottam rá. Iziben megbántam ezt a kifakadást, de fájt, hogy olyan foghegyről beszél velem most Dániel, holott én oktattam ki az embereket és megtettem hiven, amit meghagyott.

- Sohse zsörtölődjél, Peachey - mondta Dániel - s még csak nem is káromkodott. - Hiszen király volnál te is s az ország fele a tied. De nem éred föl észszel, hogy nagyobb eszü emberek kellenek nekünk, mint amilyenek vagyunk mi - három-négy ember, hogy elküldhessük őket kormányzóknak. Csuda nagy ország e'! Magam se mindig tudom, mit is kék tenni, idő se jut sok mindenre, meg aztán ma-holnap fejünkön a tél.

Szájába kapta szakállát, - éppen olyan veres volt az, akár az arany korona a fején.

- Nem harag vitt a szóra, Dániel - mondom neki - megtettem azt, amit tudtam. Rátanítottam az embereket a munkára, mutattam, hogyan miveljék a földet. Gorbandból is ki hozta ide a puskákat, ha nem én. Hej! Tudom én nagyon, miben fő a fejed.

- Lesz még más is, - mondja Dravot fel-alá járkálva. - Felénk kerül a tél; az emberekkel csak nem akad sok baj, ha igen, se segíthetnénk sokat. Egy szó, mint száz, asszony kell nekem.

- Uram isten, hagyd az asszonynépet! Nyakig vagyunk így is a munkával. Gondolj a szerződésre és kerüld a fehérnépet.

- Csak addig volt jó az a szerződés, amig királyok lettünk, - felelte Dravot komolyan s billegette a koronáját. - Te is kapsz ám asszonyt, Peachey, helyre, tüzről pattant, gömbölyü testü fehérnépet, aki meleget tart majd télen. Szebb ez mind az angol leányoknál s válogathatunk a javából. Jó meleg vízben megfüröszköd őket egyszer-kétszer, oszt olyan szépek lesznek, hogy no!

- Ne vigy a kisértetbe, - mondok. - Nem kell nekem asszony, amig rendbe nem kerülünk mindennel. Két embernek valót dolgoztam össze eddig, te meg háromnak valót. Hát most majd pihenjünk egy verset s megpróbáljuk, majd kerithetnénk egy kis jó dohányt meg pálinkát Afganisztánból. De az asszonynyal hagyj békén.

- Ki mondja, hogy asszony? - kiáltja Dravot. - Aszondom, hogy feleség, királyasszony kell, akitől királyfiunk szülessen. Ha a leghatalmasabbik törzsből választod a királyasszonyt vérrokonuk lesz s ahogy ott fekszik veled, kitudsz belőle mindent, amiket beszél rólad a nép, meg a maga dolgairól. Ez kell nekem!

- Arra a bengáli asszonyra emlékszel-e, akivel akkor éltem együtt a Mogul Szerájban, hogy a vasutnál dolgoztam? Mi hasznát láttam én ott akkor annak az asszonynak! Megtanított ringyongy dolgokra, aztán mit tett? Megszökött a főnök szolgájával és elvitte félhavi béremet. Aztán megtaláltam egyszer Dudur állomáson; már akkor más fattyuval szürte össze a levet és még volt bőr a képén, hogy a feleségemnek merte hívni magát.

- Más lesz ám ez! - mondja Dravot. - Fehérbek ezek az asszonyok, mint akár én, vagy te, nekem még télire királyasszony kell, ha török-szakad!

- Jó szóval mondom utoljára, Dániel, hagyd abba. Abból csak baj szakadhat a nyakunkba. A biblia is úgy mondja: ne pocskolj a király erejét fehérnépre, kivált amikor ujdontat új országot kell szerezni.

- Már pedig utoljára mondom, úgy lesz, ahogy akarom - felelte Dravot, azzal, akár valami nagy veres ördög, ment a fenyők közé.

A nap rávilágított koronájára és szakállára s attól csillogott, villogott az, mint a parázs.

*

De nem volt ám olyan könnyű feleséget keríteni, mint ahogyan Dániel gondolta.

A vének tanácsa elé adta a kívánságát, de senki sem felelt, mignem azután Billy Fish mondta, hogy a lányokat kellene tán megkérdezni.

Dravot káromkodott.

- Mi a kifogástok ellenem? - kiáltotta Imbra bálványa mögül. - Kutya vagyok tán, vagy hogy nem vagyok elég jó asszonycselédeiteknek? Nem az én szárnyam alatt bujkál itt mindenki? A minap is ki kergette vissza az afgánokat?

Biz' annak én voltam a mestere, de Dravot akkora dühösségbe gurult, hogy megfeledkezett róla.

- Ki állította talpra a hidakat? Hát a kőbe faragott jeleknek ki a nagymestere?

Avval nagyot csapott a sziklára, amelyiken gyűlés közben ülni szoktak.

Billy Fish egy kukkot sem szólt s hallgatott, a többi is.

- Sose emészd magad, Dániel, - mondom én - kérdezd csakugyan a leányokat. Így szokás ez odahaza is, már pedig szín-angol ez a nép.

- A király házassága az állam ügye! - ordítja Dániel veszett dühösen, mivel alkalmasint érezte, hogy nem viselkedett okosan.

Avval kifordult a tanácsteremből. A többi el nem mozdult ültéből csak nézte némán a földet.

- Billy Fish! - mondtam akkor Baskái főnökének - mondsza, mi a baj a dologban? Igaz barátod vagyok, így felelj a kérdésre.

- Hiszen tudod azt te úgy is, - feleli Billy Fish. - Minek mondanám, mikor úgy is tudod te mindazt? Már hogyan mehetne ember leány istenhez vagy ördöghöz feleségül? Nem járja az ilyen.

Magam is emlékszem rá, hogy olvastam valami ilyest a bibliában, de ha akkora idő múltán isteneknek néztek még bennünket, eszem ment volna el, ha észre térítem őket.

- Isten mindenható - mondok. - A ki leányt úgy szeret a király, azt nem hagyja meghalni.

- Hej, még sem kerüli el sorát, - felelte Billy Fish. - Sok a félisten és ördög itt a hegyek közt, olyankor el-elmegyen egyikükhöz-másikukhoz feleségül némelyik leány, de aztán sohasem látja többé senki. Aztán ti ketten megismeritek a kőbe véssett jelet, pedig azt csak az istenek ősméri. Mig a mester-jelet föl nem mutattátok, azt hittük, emberek volnátok.

Nem feleltem egy szóval sem.

A domboldalon egy kis sötét templomban egész éjszakán tülkölt a kürtszó s kihallottam a leány-sírást; úgy sirt, kesergett, mintha a hóhér elé vinnék. Egyik pap mondta, hogy a lakodalomra készítik ki.

- Nem kedvelem az ilyesféle bolondságot - mondta Dániel. - A szokásaitokat nem háborítom, de majd csak magam igazítom el ezt a dolgot.

- Fél ám a leány - feleli a pap - attól tart, hogy meghal, azért biztatják a templomban.

- Hát aztán csak finoman biztassátok, mert úgy megbizatlak ám benneteket a puskám agyával, hogy beértek véle mindörökre.

Arra megnyalta a száját Dániel s éjfélig járt fel, le - a leányra gondolt, aki reggel a felesége léssen.

Én sehogy sem leltem helyemet. Tudom, nem okos dolog ilyen országban asszonynyal bajos ügybe keveredni, ha még olyan koronás király is az ember.

Másnap jókor keltem - Dravot aludt még - s észrevettem, hogy a papok is összesugnak-bugnak, a főnökök is összedugják fejüket és csak úgy loppal kacsintgatnak felém.

Kérdém Billy Fishtől, aki prémes bundában őgyelgett:

- Mi a baj, Fish?

- Jaj, nehéz azt megmondani. De bizony mondom, örökre megbecsülsz engem is, magadat is, a királyt is, ha lelkére beszélsz, hogy hagyja ezt a bolondságot.

- Hiszen igazad van, - mondok. - De te, Billy Fish, nem hiában verekedtél velünk együtt, bizonyosan épp úgy tudod, mint mi, hogy hát igazában emberek volnánk csak mi is. A legigazabb emberek, akiket az Uristen csak művelt valaha, de mégis csak emberek.

- 'Iszen úgy lehet, de azért sajnálnám, ha úgy volna, - felelt Billy Fish.

Azzal bundájára horgasztja fejét, és elgondolkozik. Azután mondja:

- Királyom, uram, már akár isten vagy akár ember, veled maradok én ma is. Husz emberem van, azokban megbízhatom. Elmegyünk Baskáiba s meghuzódunk ott, a míg a vihar elült.

Az éjszaka esett egy kis hó és csupa fehérség volt minden, csak azok a nagy, piszkos felhők nem, a mik szakadatlanul jártak-mentek, kóvályogtak észak felé.

Dravot kijött a házból, a fején korona volt, - hadonászott fegyvereivel, nagyokat toppantott s olyan karakán kedve volt, hogy madarat foghatott volna véle akárki.

- Utoljára kérlek, hagyd a bolond gondolatodat, te Dániel - sugtam a fülébe - Billy Fish is úgy érzi, hagyd, lázadás lesz a vége.

- Mi? Lázadás az én országomban? - riad föl Dravot - Bolondokat ne mondj! Megy az eszed Peachey, hogy asszonyt nem keressz inkább te is... Hol az a leány? - üvölti aztán egyszerre, mint a sakál. - Ide a főnökökkel, meg a papokkal; a császár látni akarja, pászol-e hozzá az asszony?

Sose kellett oda csöditeni senkit. Ki a puskájára, ki a lándzsájára támaszkodva, de ott ácsorgott valamennyi a tisztáson.

A papok egy kis küldöttséget választottak, az elment a templomba, hogy felhozza a leányt.

A kürtök úgy riadoztak, hogy a holt ember is felijedt volna hangjukra.

Billy Fish a Dániel háta mögé lopódzkodik. Mögötte ott a husz ember, megannyi puskát szorongat. Hat lábnál alacsonyabb egyikük se volt.

Én Dravot mellett állok, mögöttem husz legény a hadseregből.

És csak jön a leány. Helyre egy vászoncseléd volt. Csupa ezüst, türkiz fityeg rajta, de képe halovány, akár a halál. Unos-untalan hátrafelé kapja a fejét, a papok iránt.

Dániel alaposan szemügyre vette a leányt, úgy mondotta:

- Megjárja... Mitől félsz, babám? Gyöszte s adsz egy csókot.

Azzal öleli is már. A leány behunyja szemét, nagyot sivalkodik s ábrázata belemerül a Dániel veres szakállába.

- Megmart az ebadta! - mondja Dániel s a nyakához kap; a keze piros volt a vértől.

Billy Fish, meg két legénye közrekapja Dánielt, a bajkájok közé hurczolják. A papok azonban azt abajgatják egyre:

- Nem is isten, nem is ördög, csak ember!

Jó magam azt se tudtam, hol a fejem, mert egy pap felém ütött, a hadsereg pedig sortüzet bocsátott a bajkájokra.

- Uram, Isten! - kiáltja Dániel - Mi ez?

- Vissza! Hátra! - rikoltja Billy Fish - pokol, zendülés ez! Baskájba kell jutnunk, ha tudunk.

Parancsolhattam én a legényeimnek, a hadseregnek, de nem értem vele semmit; hát közébük puffantottam egy Martinival s három lőkötő föl is fordult belé.

A völgy szinig tele volt rimánkodó, orditozó emberrel és csak azt kiáltozta mindannyija, hogy:

- Nem is isten, nem is ördög, csak ember!!

A bajkájok ugyan cserben nem hagyták Billy Fisht, de kovás puskájuk nem számított a hadseregei mellett s el is esett közülük négy ember.

Dániel orditott, mint a bika, mert veszett dühös volt; Billy Fish alig tudta lefogni, hogy a tömegre ne rohanjon.

- Nem birunk velük! - kiáltja Billy Fish. - Előre a völgybe! Fölkelt ellenünk az egész falu.

A kovás-puskások futásnak eredtek és hiába kiáltozott Dániel, csak lerohantunk mi is a völgybe. Dániel szörnyen káromkodott, szitkozódott; erősködött, hogy ő a király.

A papok nagy köveket gördítettek le ránk, a hadsereg pokoli tüzelést kezdett ellenünk, úgy, hogy ha Dánielt, meg magamat, meg Billy Fisht kiveszem, tán hat ember került le össze-vissza elevenen a völgybe. Arra félben maradt a puskaszó, de annál inkább sirt a templomukban a kürtszó.

- Iziben. Az isten szerelméért! Iziben! - kiáltja Billy Fish. - Ha a hirt széthordják a falvakban, soha meg nem látjuk akkor Baskájt. Ott meg tudlak oltalmazni titeket, itt nem tehetek semmit.

Ugy gondolom, Dánielnek ettől fogva béborult az esze. Bámult erre-arra, akár a bolond. Azt erősgette, hogy visszamegy s a két kezével megfojtja a papokat; meg is tette volna.

- Császár vagyok, - ismételte untalan - esztendőre meg a királyné lovagja leszek.

- Jól van Dániel, igazad van, - mondok - de siess, a mig ráérünk.

- Te vagy a hibás, mert nem tartottad rajt szemedet a hadseregen! Zendülés fenyegette, te meg semmiről se tudtál, te sinrakó, masinakenő, eb fia te!

Levágta magát egy sziklára és lehordott mindennek.

Ugy fájt a szívem, hogy türtem szótalán, pedig hát az ő bolond esze kerítette nyakunkba a veszedelmet.

- Szánom, bánom, Dániel, de ördög tud eligazodni ezeken a kutyákon. Csak Baskájig eljussunk, tán még kivergődünk a bajból.

- Gyerünk hát - kiáltja Dániel - és tekerje ki Isten a nyakamat, ha vissza nem jövök még és olyan tisztára nem puczolom ezt a völgyet, hogy kincsért se találsz benne bár csak egy féregre is.

Egész napon mentünk s Dániel az egész éjszakán taposta a havat, rázta szakállát és mormogott, dűnnyögött.

- Nincs rá mód, hogy épkez láb szabaduljunk! - mondta Billy Fish. - Bizonyos, a papok szétkürtölték már mindenfelé, hogy csak emberek vagytok. Mért hogy is nem maradtatok meg már isteneknek, a míg rendbe került volna minden? Már én halott vagyok - nyöszörgi Billy Fish, azzal leterül a kőre és nagyokat fohászkodik isteneihez.

Reggelre aztán istentelen egy országot értünk; hegy nyakán hegy mindenütt, sehol egy tenyérnyi sík föld, ennivaló egy falat se.

A hat bajkái ember olyan éhes szemmel pislogtatott Billy Fishre, mintha kérni szeretett vón valamit; de azért nem szóltak egyet sem.

Ebéd tájban egy lapos hegyromra kapaszkodtunk; csupa hó volt a hegy s a mire feljutunk reá, csak azt látjuk egyszerre, hogy a közepe táján egy egész sereg ember vár már ránk.

- Gyors lábuk van a hirhordóiknak! - mondja Billy Fish, azzal elmosolyodik egy kicsit. - Már várnak.

Az ellenség közül néhányan lődözni kezdenek felénk és egy eltévedt golyóbis egyenest Dániel lába bokájának koppant neki. Ettől felébredt Dániel. Végigné a hósíkon és látja, hogy a mi tulajdon puskáinkkal agyarkodik ránk az ellenség.

- Végünk van! - mondja. - Angolok ezek. És az én veszett eszem kergetett ide titeket. Fordulj vissza Billy Fish, vidd magaddal embereidet is; a mi tőled telt, megtetted ugyanis, már most nem segíthetsz.

Akkor felém fordul:

- Carnehan, - mondja - adsza a kezedet, eredj te is Billyvel. Tán hozzád nem nyulnak. Majd csak magam állok elibük. Én vagyok felelős mindenért! Én, a király!

- Magad mégy?! Ördögbe mégy, Dániel! Veled leszek. Billy Fish, te mehetsz, mi ketten állunk elibük.

- Én is főnök vagyok, - felelte Billy Fish nyugodtan - maradok én is. Legények, ti mehettek.

A ficzkók kétszer sem kérték magukat, csak elináltak.

Dani, én, meg a Billy Fish odasétáltunk, a hol leghangosabban szólt a dob meg a kürt.

Istentelen hideg volt, kutya hideg. A fejem bubja ma is azt panaszolja.

A kulik lefeküdtek. Két lámpa égett a szobában! Arczomról patakzott az izzadság s a verejtékcseppek az itatós-papírra peregtek, a hogyan előrehajoltam.

Carnehan a hideg rázta, úgy, hogy attól tartottam, mindjárt elájul. Végigtörültem arczomat, megszorítottam az összeroncsolt kezét s azt mondtam:

- Hát azután mi volt?

A hogy egy szempillantásra másfelé néztem, nem rá, a szegény ördög elveszítette beszéde fonálát:

- Tessék? - nyöszörögte Carnehan.

Némán fogták le őket. Suttogás sem hallatszott. Pedig a király leütötte az elsőt, a ki hozzányult, Carnehan pedig közéjük lőtte utolsó golyóját.

Egy kukkot se szóltak a gazficzkók. Csak szorosan közrefogtak... hiszi-e, hogy a bundájuk szagát éreztem. Volt egyszer egy ember, Billy Fishnek hitták, jóbarátunk volt mind a kettőnknek és úgy elvágta a nyakát abban a pillanatban, akár valami disznóét. A király nagyot rug a véres hó közé, úgy mondja:

- No iszen, gyönyörűen használtuk el a pénzünket. Már most mi lesz?

De Peachey, Taliaferro Peachey, már csak megmondom négyszem közt, elveszítette a fejét. Azaz hogy, dehogy is vesztette! Bizony a király vesztette el egy agyafurt kötélből vetélt bürün. Azt a papírvágót kérem egy perczre! Hát így lebegett az is le! Egy óra hosszat mentünk a hóban a bürüig, alatta omlás, meg a folyó. Tán látott is már olyant. Biztatták, akár az ökröt.

- Vesszetek meg! - ordítja a király - Azt hiszitek tán, nem tudok meghalni, úgy, mint egy igazi ur!

Akkor Peachey felé fordult, Peacheyhez, a ki sir, mint a gyerek.

- Én hoztalak ide, Peachey. Kihurczoltalak a jó életből, hogy levágjanak most itt Kafirisztánban, a hol fővezére voltál a császár hadseregének. Mondsza, Peachey, megbocsájtasz-e?

- Meg én, meg, - dadogja Peachey - szivem közepéből megbocsájtok.

- Add a kezedet pajtás, - feleli - indulok.

És se jobbra, se balra nem kapkodja a fejét, csak megyen egyenest s a mikor közepére ér a tánczó bürünek, nagyot kiált:

- Messétek el, kutyák!

Elmetszik és akkor az öreg Dániel forogva bukik huszezer mértföldnyire, mert elmúlt bele fél óra, mire loccsant egyet a víz; láttam, a hogy fennakadt a teste egy sziklán s az arany korona mellette hevert.

Hát azt tudja-e, Peacheyvel mi lett? Két fenyőfa közé feszítették föl, jó uram, ma is meglátszik a Peachey két kezén. Faszöget vertek kezébe, lábába, de csak nem halt bele. Lógott és kapálódzott; másnapra aztán levették és csodálkoztak rajta, hogy el nem pusztult. Leakasztották a szegény Peacheyt, a ki soha sem nyult hozzájuk, bár csak egy ujjal is, soha...

És rázta a fejét és sirt keservesen, forradásos kezével szikkasztgatta szemét; vagy tíz perczig úgy nyöszörgött, akár a gyerek.

- Etették, jól tartották a templomban, a míg föl nem gyógyult, mert azt mondták, hogy különb isten a Daninál, a ki csak ember volt. Azután kivetették a hóra, szedelőzködjék haza és Peachey elkotródott s teljes egy esztendeig koldult az utakon. Baja nem esett semerre, mert Dravot Dániel untalan előtte járt és biztatta:

- Gyere csak, Peachey, gyere csak! - Csuda nagy munkába kezdünk.

Éjszakánkint tánczra kerekedtek a halmok és a Peachey fejére igyekeztek szakadozni, de Dániel feléje tartotta kezét és Peachey akkor meggörbülve kicsuszott mégis. Sem a Dániel kezét, sem a Dániel fejét el nem bocsájtotta. A fejét a templomban adták neki, hogy eszébe jusson mindig és bátor szinarany a korona, Peacheynek egy falat kenyere sem volt, még sem

adott tul rajta Peachey soha. Hiszen a jó ur ismerte Dravot-t, Dravot ő felségét. Ehun ni, nézze meg.

Meggörbült derekához nyult s matatott a rongyok között; előkerített egy ezüstös himzésű fekete lószőr-iszákot s kirázta belőle az asztalra Dravot Dániel száraz, aszott fejét.

A hajnal világossága, a mely régen sápadtra fakította már a lámpák fényét, rávillant a veres szakállra, a fekete szemüregekre, meg egy csiszolatlan türkizekkel kirakott nehéz arany-abroncsra is, a mit Carnehan szeretettel, gyengén tett rá a beszakadt halántékokra.

- Imhol a császár, - mondta Carnehan. - Kafirisztán királya, fején a korona. Szegény öreg Dániel, a ki király volt egyszer, régen.

Megborzadtam, mert ámbár nagyon eltorzult a fej, mégis ráismertem benne a marwari ember fejére.

Carnehan fölkészülődött. Tartóztattam, hogy nem jó most odakünn ügyelegni.

- Egy kis pénzt, meg azt a whiskeyt is elvinném! - lihegte.

- Király voltam valamikor. Elmegyek a kormánybiztoshoz, meginstálom, dugna be a szegények házába, a mig lábra állok...

- Köszönöm... nem... nem... nem várhatok, a mig kocsit hozat. Sürgős a dolgom arra dél felé, Marwar iránt megyek.

Kirohant a szobából s elment a kormánybiztos háza felé.

A kápráztató forró Mallra vitt utam délben véletlenül; egy görnyedt embert láttam, a mint az ut fehér porában csuszik. Kezében volt kalapja s az angol utczai énekesek módjára keservesen kántált.

Teremtett lélek nem járt a közelében. Jókora puskaövéscopyra esett tőle a legközelebbi ház s ő fejét jobbra-balra nyújtogatva dudolgotott orrhangon.

Fölszedtem szegényt a kocsimra s elvittem a legközelebb eső hittérítő-állomásra, hadd szállítsák el onnan a menedékhelyre.

Nem ismert már reám és kétszer is eldudolta a himnuszt. Mikor elváltam tőle, akkor is azt dudolta a hittérítőnek.

Négy nap mulva tudakozódtam róla a menedék igazgatójánál.

- A napszurásosok közé vettük fel. Tegnapelőtt reggel meghalt, - felelte az igazgató. - Igaz volna csakugyan, hogy félórahosszat volt hajadonfővel a déli napfényben?

- Igaz. Nem találtak nála semmit, a mikor meghalt?

- Ugy tudom, semmit.

És most vége a históriának.